

MEHMET ALİ PAŞA İSYANI'NDA GENERAL MURAVYOV'UN FAALİYETLERİ (1832-1833)*

*Mustafa TANRIVERDİ***

Öz: 1831 yılında Mehmet Ali Paşa'nın merkezi otoriteye itirazı ve bir süre sonra oğlu İbrahim'in Anadolu sınırlarına girerek Osmanlı başkentine doğru gitme niyetinde olması, Rusya'yı ciddi şekilde endişelendirdi. Gerçekleştirdiği reformlarla güçlü bir ordu kuran ve Fransa'nın desteğini alan Mehmet Ali Paşa'nın Osmanlı hanedanının yerine geçme ihtimali, Rusya'nın Osmanlı aleyhine elde ettiği kazanımlarını kaybetme riski doğurabilirdi. Bu nedenle Çar, Osmanlı Sultanı'nın tahtında kalmasını sağlamayı amaçladı. Bu amaca yönelik olarak Mehmet Ali Paşa'yla görüşmesi için General N. N. Muravyov'u görevlendirdi. İstanbul'a gelerek saray çevresiyle görüşmelerde bulunan ve buradan İskenderiye'ye giderek Mehmet Ali Paşa'yla görüşen Muravyov, isyanın sonlandırılması için çabaladı. Bu arada Türk bürokrasisi, askerî gelişmeler, II. Mahmud ve Mehmet Ali Paşa hakkında edindiği izlenimlerini ayrıntılı olarak kaleme aldı. Notlarından anlaşıldığı üzere, onun Osmanlı başkentine geliş amaçlarından birisi de askerî istihbarat toplamaktı. Başta Boğazlar olmak üzere Osmanlı bürokrasisine, ordusuna ve coğrafyasına yönelik stratejik bilgileri, yanında getirdiği kartografların da desteğiyle not etti. Bu çalışmada Muravyov'un notlarından hareketle Mısır Meselesi, Rusya'nın meseleye müdahil olma durumu ve Osmanlı bürokrasisinin tepkisi ele alındı. Rusya'nın Osmanlı'ya yardım eli uzatmasının esas amacının kendi endişelerinden kaynaklandığı bilgisi ve gelecekte askerî olarak avantajlı duruma geçmeye yönelik yaptığı planlar, dönemin en önemli tanıklarından Muravyov'un notları ışığında değerlendirilmeye çalışıldı.

Anahtar kelimeler: Muravyov, II. Mahmud, Mehmet Ali Paşa, Hüsrev Paşa, Mısır Meselesi.

General Muravyov's Mission During the Revolt of Mehmet Ali Pasha (1832-1833)

Abstract: In 1831, Mehmet Ali Pasha's opposition to the central authority and later his son Ibrahim's intention to enter the Anatolian borders and move towards the Ottoman capital, was a seriously threat for Russia. As Mehmet Ali Pasha established with his reforms a strong army and received the support of France, the possibility of him replacing the Ottoman dynasty, would threaten Russia's position in the Ottoman Empire. Thus, the Tsar aimed at ensuring the remaining of the Ottoman Sultan on his throne. For this purpose, he appointed General N. N. Muravyov with the mission to meet with Mehmet Ali Pasha. Muravyov, arrived in Istanbul to discuss the issue with the palace, and then went to

* Makalenin Geliş ve Kabul Tarihi: 14.04.2022 - 11.05.2022

** Dr.Öğr.Üyesi, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, İstanbul, Türkiye. tanriverdi@istanbul.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1307-5354.

Alexandria to meet with Mehmet Ali Pasha and try to stop the rebellion. Meanwhile, Muratov recorded in detail his impressions about the Ottoman bureaucracy, military developments, Mahmud II and Mehmet Ali Pasha. As seen from his notes, one of the purposes of his trip to the Ottoman capital was to obtain military intelligence. He collected strategic information about the Ottoman bureaucracy, the army, and geography, especially about the Straits, with the support of the cartographers who accompanied him. This paper, based on Muravyov's notes discusses primarily the Egyptian Question, Russia's involvement in the issue and the response of the Ottoman bureaucracy to the events. On a second level, Muravyov's notes, one of the most important witnesses of the period reveal that the main reason for Russia's proposal to aid the Ottomans stems from her own concerns and strategies to gain a military advantage in the future.

Keywords: Muravyov, Mahmud II, Mehmed Ali Pasha, Hüsrev Pasha, Egyptian Question.

Giriş

Mehmet Ali Paşa'nın isyanına dair pek çok bilimsel çalışma yapılmıştır¹. Ancak bu isyanın bastırılma sürecinde Rusya'nın sergilediği tutum, ağırlıklı olarak Rus donanmasının boğazlara gelişi ve daha sonra Hünkar İskelesi antlaşmasının imzalanması özelinde ele alınmıştır. Rusya'nın esas niyetinin ne olduğunu ve arabuluculuk yapmak üzere görevlendirdiği diplomatların faaliyetlerini ele alan çalışmalar oldukça kısıtlıdır. Mevcut literatürde de Rusça kaynaklara kısmen başvurulmuştur. Çar'ın Mehmet Ali Paşa isyanını bastırma konusunda Sultan'a destek verme isteğini iletmek ve Mısır valisinin yanına giderek onu isyanı sonlandırması konusunda uyarmak için İstanbul'a gönderilen General Muravyov'un² diplomatik görevi, isyanın bastırılma sürecinde Rusya'nın tutumunun anlaşılması bakımından tüm yönleriyle incelenmeye değer bir konudur. Muravyov'un görevine dair Mustafa Aydın tarafından hazırlanan "Mısır Meselesinde İlk Rus Hamlesi: Muravyev ve Raporu" (Aydın, 2005) ve "Rus Filosu İstanbul'da (20 Şubat-10 Temmuz 1833)" (Aydın, 2008) adlı

¹ Altundağ, 1988; Kutluoğlu, 1998; Kızıltoprak, 2010; Kocaoğlu, 1997 v.d.

² Nikolay Nikolayeviç Muravyov (1794-1866), 14 Temmuz 1794'te doğdu. 1811'de askerlik görevine başladı. 1812'de Napolyon'a karşı yapılan savaşa katıldı. Daha sonra Kafkasya'ya gönderildi. 1826-1828 Rus-İran Savaşı ve 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı'na katıldı. Kars kuşatmasında gösterdiği başarıdan dolayı kendisine Aziz Georgiy madalyası verildi. 1831'de Polonya isyanında görev aldı. Mehmet Ali Paşa'yı isyanını sonlandırması konusunda ikna etmek için özel yetkili elçi olarak I. Nikolay tarafından görevlendirildi. 1854-1856 yıllarında Kafkasya Naibliği görevini yürüttü. 1855'te Kars'ın ele geçirilmesinde önemli rol oynadı. Bundan dolayı soyadına Karsskiy kelimesi eklendi ve Muravyov-Karsskiy olarak anılmaya başlandı. M.T.B., 1891, s. 257.

makaleler, Türkçe literatüre önemli katkılar sunmuştur. Aydın, bu çalışmalardan ilkinde Muravyov'un Osmanlı Sultan'ına sunduğu raporu ana kaynak olarak kullanmış; Muravyov'un kendi notlarındaki ayrıntılara ise yer vermemiştir. Sultan'a sunulan raporda ise yalnızca Muravyov'un İskenderiye'ye varışından sonraki gelişmelere yer verilmektedir. Bu çalışmaların yanında zikredilmesi gereken bir diğer çalışma Fatih Ünal tarafından hazırlanan "Ruslar Tarafından 1833'de Beykoz/Selvi Burnu'na Dikilen Kaya Anıtı "Moskof Taşı" adlı makaledir. Makalede, boğaza gelen Rus birliklerinin Beykoz sahillerinden ayrılmadan önce Türk-Rus dostluğunun nişanesi olarak diktikleri ve Türklerin "Moskof Taşı" olarak adlandırdıkları anıtın hikayesi anlatılmakta ve anıtın dikilmesinde Muravyov'un katkısı ele alınmaktadır (Ünal, 2013). Muravyov'un İstanbul'daki ve İskenderiye'deki faaliyetleri ve bu faaliyetleri esnasında edindiği izlenimlere dair notları, dönemin ruhunu günü gününe yansıtmaları bakımından önem arz etmektedir. Muravyov'un bilhassa İstanbul'da Osmanlı bürokratlarıyla yaptığı görüşmelere dair değerlendirmeleri dikkate değerdir. Rusya ordusunda önemli görevler üstlenmiş bir general olan Muravyov, boğazlardaki askeri istihkâmlara dikkat vermiş ve boğazlarda yapılacak güçlendirme çalışmaları konusunda Osmanlı yetkililerini ikna etmeye çabalamıştır. Onun ikna çabalarının Osmanlı bürokratlarının pek hoşuna gitmediği, Muravyov'un değerlendirmeleriyle ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmada Mehmet Ali Paşa isyanının çözümü konusunda Rusya ve Osmanlı Devleti arasında iş birliği sağlanması konusunda kendisine bir anlamda arabulucu rolü verilen General Muravyov'un faaliyetleri ve Osmanlı bürokrasisi ve siyasetine yönelik gözlemleri, ana kaynaklar üzerinden değerlendirilmeye çalışıldı.

Rusya İmparatorluğu'nun Osmanlı siyaseti, ilgili dönemin şartlarına göre belirlendiğinden tek bir çizgide seyretmedi. Bununla birlikte Rusya'nın İstanbul ve Boğazlara yönelik, bilhassa boğazların Batılı güçlerin kontrolüne geçmesinin Rusya için oluşturacağı tehdit nedeniyle sürekli bir kaygı içerisinde olduğunu söylemek mümkündür. Böylesi bir tehdidi ortadan kaldırmak amacıyla, II. Yekaterina dönemindeki iki büyük savaşla elde edilen üstünlüğün de etkisiyle Rusya ordusunun hedefinde İstanbul ve Boğazlar yer almaya başladı. Ancak konu, İstanbul ve Boğazlar olduğundan uluslararası dengeler dikkate alınmak durumundaydı. Bu nedenle Rusya, İstanbul'a ve Boğazlara yönelik bir saldırıyı planlamakla birlikte, 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi ve I. Dünya Savaşı hariç³, bunu gerçekleştirmekten daima imtina etti⁴.

³ I. Dünya Savaşı'nda İstanbul'u ve Boğaz'ı ele geçirmeye yönelik planlar ile ilgili bk. (Tanrıverdi, 2017; Çapraz, 2022).

⁴ Rusya İmparatorluğu'nun İstanbul ve Boğazları ele geçirmeye yönelik zaman zaman askeri planlar yaptığı bilinmektedir. Bu niyetin ilk örneğine Mihail Kutuzov'un 1793-1794 yıllarında Rusya'nın İstanbul büyükelçisi olarak görev yaptığı yıllarda aldığı

Rusya, Boğazlara ve Osmanlı hanedanına yönelik bir tehdidi kendisine karşı da bir tehdit olarak algıladığından gerektiğinde konunun tarafı olmayı arzuladı. 1798'de Napolyon'un Mısır'ı işgal girişimi neticesinde Rusya, Osmanlı Devleti'nin yanında yer alarak Uşakov komutasındaki donanmayı, Akdeniz'e

notlarda rastlanmaktadır. Kutuzov, beraberinde getirdiği heyet içerisinde askeri topograflara yer vererek bu kişilerin İstanbul ve Boğazların pek çok açıdan planını çıkarmasını sağlamıştır. Kutuzov'un İstanbul büyükelçiliği görevi esnasındaki faaliyetleri için bk. (Tanrıverdi, 2022). 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Kafkasya Orduları Başkomutanı Paskeviç'in Kafkasya'dan Erzurum'a doğru ilerleyerek burayı ele geçirdikten sonra Sivas ve ardından Tokat yoluyla Samsun'a geçmek ve burada kendisini karşılayacak Rus donanması ile İstanbul Boğazı yakınlarında Şile'ye çıkılacak ve İstanbul tehdit edilecekti. Paskeviç'in planının ayrıntılarına dair bk. (Çaycıoğlu, 2022). 1853 yılında Karadeniz filosu, Osmanlı sahillerine ilk amfibi birliklerini çıkartabilme imkânına sahip olmakla birlikte, takviye kuvvet gönderme ve ikmal desteği sağlama konusunda yeterli güce sahip değildi. Kırım Savaşı yıllarındaki planlara dair bk. (Krivopalov, 2022). 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Rusya'nın Balkanlardaki askeri gücü, iki ordu halinde İstanbul'a tahmini olarak 4-5 haftada varmayı planlamıştı. Birinci ordu İstanbul'a saldıracak, ikinci ordu ise birinciyi operasyon boyunca koruyacaktı. Rus yetkililer, Osmanlı Devleti'yle etkili bir barışın ancak Boğazların ele geçirilmesiyle mümkün olacağına inanıyorlardı. İstanbul'a çıkma planlarıyla ilgili bk. (Rostunov, 1977). 1883'te İstanbul'a Rus büyükelçisi olarak atanan Nelidov, önceki elçi İgnatyev'in mirasçısı olarak İstanbul ve Boğazların ele geçirilmesi hayaline sahipti. Mısır'ın işgalinin ardından Nelidov, III. Aleksandr'a "Boğazların ele geçirilmesi hakkında" bir rapor sundu. Raporunda Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu koşullardan ve buna bağlı olarak yıkılması neticesinde İngiltere'nin Boğazlara çıkabileceğinden bahsediyordu. Nelidov, Boğazların Rusya tarafından elde edilmesi için üç seçenek önermekteydi. Birincisi açıktan savaş yolu, ikincisi Osmanlı Devleti'nin iç sorunları veya dış tehlike ile karşılaştığında ani baskın yolu ve üçüncüsü ise barış yolu ile ikna edilmesi idi. 1895 yılında General N. N. Obruçev, Rusya'nın Karadeniz donanmasının Boğazları 12 saatte ele geçirilebileceğine dair görüşlerini Rusya Dışişleri Bakanı A. B. Lobanov-Rostovskiy'e ilettili (Ayrapetov, 2017b). 1900 yılı başında Dışişleri Bakanı Mihail Nikolayeviç Muravyov, Çar II. Nikolay'a bir rapor sunarak Rusya'nın kutsal tarihi vazifesinin İstanbul Boğazı'nda yerleşmek olduğunu aktarıyordu. Muravyov'a göre Boğazları ele geçirmek için her an hazırlıklı olunmalı ve başka bir devletin onu ele geçirmesine izin verilmemeliydi. 1906-1910 yılları arasında Rusya Dışişleri Bakanı olarak görev yapan İzvolskiy, Boğazların Rusya'da olmasının öneminin farkındaydı ve bu konuda çeşitli planlarını hükümetin dikkatine sundu. Ağustos 1908'de Petersburg'da yapılan bir toplantıda Dışişleri Bakanı İzvolskiy, İstanbul'un ele geçirilmesinin her an gerçekleşebileceğini, Türkiye'deki koşullara da bağlayarak anlatıyordu. II. Meşrutiyet'in ilanının ardından Türkiye'de her şeyin olabileceği ve karışıklık anında Rusya'nın atacağı adımın önceden belirlenmesi konusunda karar kılındı. Toplantıda Büyükdere taraflarından başlayarak İstanbul ve Boğaz'ın kontrol altına alınması tavsiye edildi (Tanrıverdi, 2017).

göndermişti. Rusya, buna benzer bir tepkiyi yaklaşık 33 yıl sonra, bu defa Mehmet Ali Paşa isyanı karşısında gösterecekti.

1832 Ekim ayında, Türk ordusunun Mehmet Ali Paşa birlikleri karşısında Hums yakınlarında yenilmeleri ve ardından Adana'nın elden çıkmasıyla İbrahim Paşa'nın İstanbul'a doğru yürüyüşe geçtiği haberleri de Rusya'yı endişelendirmeye yetti.

21 Aralık 1832'de Konya muharebesi, Osmanlı ordusunun büyük kaybıyla sonuçlandı. Bu zafer, istenildiği takdirde İstanbul'a doğru da ilerlenebileceğini göstermiş oldu. Bununla birlikte kazanılan zaferin ardından İbrahim Paşa, Anadolu'nun çeşitli şehirlerinde propaganda faaliyetlerine başladı. Beylan'da mağlup olan Ağa Hüseyin Paşa, Ekim 1832'de Rikâb-ı Hümayun Kaymakamlığı'na gönderdiği arızada İbrahim Paşa'nın beyannameler neşrederek dört bir yana dağıttığı ve bölge halkını kendi tarafına çekmeyi başardığı ve para vaadiyle de asker toplamaya başladığını bildiriyordu. Bununla birlikte Osmanlı ordusuna karşı yer yer tepki ve tacizler başlamış ve ordu, Toros geçitlerini müdafaa edemeyerek Konya'ya çekilmişti. Ordu erkânı ve hükümet ricali, bu gelişmelerden dolayı şaşkına dönmüş; ordunun yiyecek ve saire gerekli ihtiyaçlarını nakleden gemiler, getirdikleri malları teslim edecek kimse bulmakta zorlanmışlardı (Altundağ, 1988, ss. 65-66)⁵.

İçine düşülen bu tehlikeli durumdan kurtulmak için Osmanlı yetkilileri çare arıyordu. Olası bir saldırı ihtimaline karşılık boğazın savunulması büyük önem arz ediyordu ve bunun için gerekli önlemler alınmaya çalışıldı. Öte yandan uluslararası alanda destek arayışları söz konusuydu. İngiltere'den yardım talebinde bulunulurken, Fransa'nın arabuluculuğu ve Rusya'nın yardım niyetine olumlu yaklaşıldı (Altundağ, 1988, s. 75).

Osmanlı devlet adamları arasında, desteğin kimden alınacağı konusunda fikir ayrılıkları bulunmaktaydı. Rusya'ya güven duyulmaması, İngiltere'ye başvurulmasının önünü açtı. Bunun için somut adım atılarak Namık Paşa,

⁵ “İbrahim Paşa Anadolu'da henüz hatıraları unutulmayan ve Mahmud'un yaptırdığı takibattan kurtulan Yeniçerileri ve bunların taraftarlarını da tatmin etmeği ve bu suretle hem hükûmete düşman hem de muharip, asker bir partiyi elde etmeği düşünmüş ve Halep'te yaptığı gibi Hacı Bektaş Veli Türbesi'nde kurbanlar kesilerek ocakların açıldığını ve eski nizamın avdet ettiğini taraftarları vasıtasıyla ilan etmeği ihmal etmemişti. Trabzon Valisi Osman Paşa'nın 27 Şaban 1248 (19 Ocak 1833) tarihli tahriri Kayseri'den Konya'ya kadar olan şehir kasaba ve köylerin filen Mısır hainlerine iltihak ettiklerini; Niğde Bor taraflarında da Osmanlı memurlarına artık iltifat edilmediğini bildirmektedir. 15 Şaban tarihli Kayseri naibinin ilâmindan Kayseri halkının silahlanarak umuru idareyi ellerine aldıklarını ve İbrahim'in tarafına meylettiklerini görüyoruz” (Altundağ, 1988, ss. 66-67).

İngiltere'ye gönderildi. Namık Paşa, Londra müzakerelerinden bir sonuç elde edemedi. Rus yetkililer, İngiltere ile yapılacak müzakerelerden netice alınmayacağını düşünüyorlardı ve tekliflerini gündemde tuttular (Altundağ, 1988, s. 95). İngiltere'nin müdahil olmak istememesinin nedeni, Mehmet Ali Paşa'nın olası zaferi durumunda ortaya çıkacak yeni devletin Fransa kontrolünde olacak olmasıydı. Bu anlamda İngiltere; Rus gemilerinin boğaza gelişini, boğazda Fransa hâkimiyetinde kurulacak Mısır hükûmetine tercih edecekti (Grebensikova, 2018, s. 45).

Rusya, 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında imzalanan Edirne Antlaşması'yla elde ettiği büyük kazancını ve üstünlüğünü kaybetmek istemiyordu. Mehmet Ali Paşa'nın Osmanlı Devleti'nin başına geçmesi, Rusya'nın kazançlarını kaybetme riskini doğurabilirdi. Bu nedenle yaygın kanaatin aksine, Mısır meselesinde II. Mahmud'un askerî yardım talebinden ziyade I. Nikolay'ın olaya dahil olma ve Mehmet Ali Paşa'yı durdurma isteği, ağır basmaktadır. Hatta bütün ihtimalleri dikkate alarak askerî anlamda planlamalar da yaptırmıştı. Olası savaş öncesinde Osmanlı coğrafyasını tanımak, askerî istihbarat toplamak, Mısır birliklerinin karadan ilerleyişi ve boğazlara düzenleyeceği operasyonda nasıl karşılık verileceğinin planlanması için 1832 sonbaharında Savaş Bakanı General A. İ. Çernışyov'un önerisiyle Albay A. O. Dugamel, Suriye tarafına gönderildi. Çernışyov, Dugamel'e verdiği talimatta ondan Suriye'nin durumu, Mısır'ın askerî gücü, içerideki rezervlerin miktarı, Suriye halkının kendi hükûmetine ve Mısır paşasına bakışıyla ilgili istihbarat toplamasını istiyordu. Çernışyov, Boğaz'ın kıyılarındaki savunma sistemlerini öğrenmek için de K. İ. Burno'yu göndererek rapor hazırlattı. Rapora göre Rus donanmasının çıkacağı en uygun koy, Asya yakasındaki Riva idi. Mısır donanmasına karşı durmak için de başkente yakın noktada, Büyükdere'de olmak gerekirdi. Bununla birlikte Suriye tarafına gönderilen Rus genelkurmayından seçilmiş kişiler, bilhassa Mısır ordusunun durumuyla ilgili istihbarat toplamışlardı (Grebensikova, 2018, s. 45).

N. N. Muravyov'un Mısır'a Görevlendirilmesi ve İstanbul'daki Görüşmeleri

Gelişmelere dair Petersburg'a gelen haberlerden duyulan endişenin artması, Rusya hükûmetini daha somut adımlar atmaya sevk etti. Rusya, yeni ve üstelik güçlenmiş bir komşu istemiyordu. Savaş Bakanı K. V. Nesselrode, hükümet toplantısında; "Türkiye'nin Mehmed Ali Paşa tarafından ele geçirilmesi Türk tahtına yeni bir yüzün çıkmasını sağlayabilir ve çökmekte olan imparatorluğu canlandırabilir ve bizim Avrupa'dan dikkatimizi bu yöne çekmemize neden olabilir. Bu nedenle Çar, mutlaka Sultan'ın tahtında kalmasını sağlamalıdır" diyerek Mehmet Ali Paşa tehlikesine dikkat çekmekteydi. Sultan'ı bu tehlikeden kurtarmak amacıyla 3 (15) Ekim 1832'de General N. N. Muravyov'un Osmanlı ve Mısır'a özel görevle gönderilmesine karar verildi ve İmparator Nikolay'ın şu

talimatı kendisine verildi. “Bu savaş, hâlihazırda Avrupa ve özellikle Fransa'nın kışkırtmasının bir sonucudur. Cezayir'in işgali, zavallı X. Karl'ı da tahtından eden karışık kafaların işidir. Şu an onlar, etkilerini daha fazla genişlettiler ve Mısır savaşını çıkardılar. İstanbul'un işgaliyle vatansızların yuvası olacak bir komşuya sahip olacağız. Bu insanlar, rahat durmayacaklar. Şu anda Mehmet Ali Paşa'yı kucaklıyorlar ve onun ordu ve donanmasını güçlendiriyorlar. Benim etkiimi gerektiği şekilde doğunun meselesinde gösteriniz” (Ayrapetov, 2017a, s. 220).

Muravyov'a verilen talimatın içeriği, Rusya'nın endişelerine açıklık getirmekteydi. Buna göre Mehmet Ali Paşa isyanının başarılı olması, Sultan'ın mahvına sebep olabilirdi ve Rusya, Edirne Antlaşması'yla elde ettiği avantajları kaybedebilirdi. Bu durumda İmparator, elde edilen kazançları kaybetmemek için savaşa başvurmak durumunda kalabilirdi. İstanbul'un Mehmet Ali Paşa tarafından olası işgali durumunda burada Fransa hâkim olabilir ve Rusya'ya karşı düşmanca tavırlar sergileyebilirdi (Goryainov, 1907, s. 24). Bu nedenle Muravyov'un, İstanbul'da Sultan'ı Rusya'nın askerî yardımını kabul etmeye ikna etmesi gerekiyordu (Grebenşikova, 2018, s. 46).

Petersburg'dan 5 (17) Kasım 1832 gecesinde yola çıkan Muravyov, Tulçin üzerinden Hocabey (Odessa) ve buradan da Sivastopol'a geçerek kendisini İstanbul'a götürecektir geminin hazırlanmasını bekledi. Kış mevsimine bağlı gelişen don olayları nedeniyle gemilerde sıkıntılar yaşandığından bahseden Muravyov'un yazışmalarından anlaşıldığı üzere, kendisinin İstanbul'a gitmek için bir acelesi söz konusuydu. Nihayetinde 5 (17) Aralık'ta Sivastopol'dan Ştandart adlı gemiyle hareket edildi (Muravyov, 1869a, ss. 10-11).

9 (21) Aralık'ta General Muravyov'u taşıyan gemi, Büyükdere'ye vardı. İlk olarak Rusya'nın İstanbul Büyükelçisi Butenyev ile görüşen Muravyov, ilk defa tanıştığı büyükelçiden olumlu etkilendiğini, bir süre sonra yakınlık kurduklarını ve Türkiye'nin o günkü durumu hakkında bilgiler verdiğini notlarında aktarmaktadır. O günlerde, Konya civarında Türk ordusunun yenildiği haberi İstanbul'a ulaşmıştı. Muravyov'un bilhassa Boğazlarda Türk donanmasının durumuna dair gelişmeleri yakından takip ettiği anlaşılmaktadır. Çanakkale'de Halil Paşa'nın yerine Tahir Paşa'nın atandığı ve bunda Halil Paşa'nın iftiralarından muzdarip olan Sadrazam'ın ısrarı olduğu, Halil Paşa'nın Mısırlılarla savaşmak yerine donanma komutanlığından ayrılmayı tercih ettiği ancak Sultan'ın Halil Paşa'nın hatırını önemseydiğinden, ona yeni görev verdiği gibi bilgileri edinmişti (Muravyov, 1869a, ss. 16-17).

Muravyov'un Büyükelçi Butenyev ile üzerinde durduğu konuların başında Türk heyetiyle yapılacak ilk görüşmede nasıl bir tutum takınılacağı geliyordu. Muravyov, Karadeniz donanmasının Sultan'ın yardım talebine göre hazır bulundurulduğunu söyleme konusunda kararsızdı. Ancak Butenyev'le yapılan

değerlendirmede Muravyov'un geliş amacının açıklanması konusunda karara vardılar. Butenyev, tercüman Frankini'yi Reis Efendi ve Serasker Hüsrev Paşa'ya göndererek Muravyov'un geldiğini ve kendileriyle görüşme isteğini ilettiler (Muravyov, 1869a, s. 18).

Muravyov, Osmanlı yetkilileriyle yapacağı görüşme öncesinde büyükelçinin daveti üzerine onun evine gitti. Burada, bir gün sonraki görüşmede neler konuşması gerektiğine dair aldığı notları gözden geçirdi. Bu görüşme, Muravyov'un ilk diplomatik görüşmesi olacaktı. Nitekim, geceyi uykusuz geçirdiğini yazacaktı (Muravyov, 1869a, s. 19).

Ertesi gün Babıali'ye doğru Büyükdere'den yola çıktıklarında Muravyov'u büyüleyici bir yolculuk bekliyordu. İki saat süren gemi yolculuğundan fevkalade etkilendiği, notlarından anlaşılmaktadır. İlk olarak Reisülküttap ile görüşmeye giden Muravyov, izlenimlerini şu cümlelerle anlatır:

Reis Efendi 36 yaşlarında⁶ ve hoş bir görünüme sahipti. Yanında Seraskerin meşhur dragomanı Rum Vogoridi bulunuyordu. Biz oturduk. Reis efendi biraz heyecanlıydı ve konuşmayı neyle başlatacağını bilmiyordu. Heyecanını belli etmemek için yüz çevirdi, gözlerini Vogoridi'ye dikti ve bir süre hiçbir şey söylemeden böyle bakmaya devam etti. Nihayet tütün ve kahve verdiler ve biraz sohbet sonrasında ben geliş amacımı aşağıdaki sözlerle açıkladım: Çar, Sultan'a yazdığı mektupla ve samimi ve kararlı bir şekilde Sultan'ın dostluğunu kazanmak için beni gönderdi (Muravyov, 1869a, ss. 21-22).

Muravyov; Reisülküttap, Osmanlı hem de Mısırlı yetkililerle yaptıkları görüşmelerin ağırlıklı olarak Fransızca yürütüldüğünden bahsetmektedir. Bunun nedenini Rusça bilen tercümanların eksikliği olarak aktarır. Kendisi bazen Fransızca bazen de Türkçe bilgisiyile konuşmalara ekleme yapmak için müdahalede bulunuyordu. Ancak Muravyov, Türkçeyi İran ve Türkistan'da öğrendiği için bildiği Türkçenin İstanbul Türkçesinden farklı olduğunu ve İstanbul'da yüksek seviyeli bir dil kullanıldığını, bunu serbestçe anlamak için de öncesince çaba göstermek gerektiğini belirtir. Bunun Arapça kelimelerden kaynaklandığını düşünen Muravyov, saray dışında yapılan sohbetlerde ve özellikle askerî birlikler ile tercüman olmadan sohbet edecek kadar Türkçe bilgisine sahipti (Muravyov, 1869a, ss. 22-23).

⁶ Burada Muravyov'un Paşa'nın genç görüldüğüne dair yorumu söz konusudur (Mustafa Tanrıverdi). Dönemin Reisülküttabı Akif Paşa, 25 Aralık 1787'de Bozok'ta (Yozgat) doğmuştur. Akif Paşa 1825'te âmedci, 1827'de beylikçi ve 1832'de reisülküttap olmuştur. Böylece Akif Paşa hem Divan-ı Hümayun kâtiplerinin başıydı hem de devletin dış ilişkilerine baktığından hariciye nazırlığı görevini üstlenmiş oluyordu. 1836'da reisülküttaplık hariciye nezaretine dönüştürülünce Akif Paşa, vezirlik rütbesi ile ilk hariciye nazırı oldu (Keklik, 2021, ss. 747-773).

Muravyov, Reis Efendi ile yaptığı görüşmede I. Nikolay'ın II. Mahmud'a yazdığı mektubun nüshasını da iletir. Görüşmede Reis Efendi'nin kendisini keyifle dinlediğini ancak az konuştuğunu belirten Muravyov, bu durumu Sultan'ın haberi olmadan yorum yapmak istememesine bağlar. Orada hazır bulunan Rus Büyükelçi Butenyev de Karadeniz donanmasının silahlandırıldığını ve Sultan'ın ilk talebinde yardım için gönderilebileceğini Reis Efendi'ye iletir. O da bu konu hakkındaki düşüncelerini gizlemeye çalışır (Muravyov, 1869a, s. 23).

Muravyov'a göre Reis Efendi'nin suskunluğunda, ona karşı duyduğu şüphenin etkisi vardı. Buna göre Reis Efendi, Rus görevlinin Mehmet Ali Paşa ile birtakım gizli görüşmeler yapabilmesi ihtimalini yok saymıyordu. Bu şüpheyi gidermek isteyen Muravyov; kendisinin asker kökenli bir görevli olduğunu, görevinin oldukça sınırlı ve geçici olduğunu ve eğer farklı hesaplar yapılmış olsaydı kendisinin değil de diploması kökenli bir görevlinin seçilebileceğini dile getirmiştir (Muravyov, 1869a, ss. 23-24).

Osmanlı yetkililerinin Muravyov'un Boğazlara gelişinden memnun olmadığı anlaşılmaktadır. Bu memnuniyetsizliğin altında yatan sebep, Rusya'nın çelişkili bir siyaset yürütmesi idi. Sadaret kaymakamı tarafından Sultan'a sunulan takrirde, 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı'nın ardından belirlenen savaş tazminatının ödenmesine devam edilmesi ve tazminat tutarının Mehmet Ali Paşa aleyhine kullanılabilmesi söz konusuysen Rusya'nın bu konuda yeni bir tavır belirlememesi eleştiriliyordu (Aydn, 2005, s. 55; BOA, HAT, 365/20176).

Muravyov, Osmanlı yetkililerini ikna etmekte zorlanmakla birlikte, kendisine verilen görevi yerine getirmek adına istihbarat toplamakta ve bu istihbarata bağlı olarak Osmanlı yetkilileriyle temasta bulunmaktaydı. Ancak Muravyov'un ve Rus büyükelçinin zaman zaman eksik ve yanlış istihbarat edindikleri anlaşılmaktadır. Konya'daki muharebenin Türk kuvvetlerinin zaferiyle sonuçlandığına dair bilgi alan Muravyov, Reis Efendi'yi bu zaferden dolayı tebrik ettiğinde ondan bir cevap alamayınca elçi Butenyev, haberin doğruluğundan şüphe duymuştur. Reis Efendi'nin tepkisizliğini, haberin doğru olmama ihtimaline veya ne cevap vereceğini bilmemesine bağlamıştır. Çok geçmeden alınan istihbaratın yanlış olduğu anlaşılacaktır. Muravyov, derin düşüncelere daldığını hissettiği Reis Efendi'den, kendisini kabul etmesi için Sultan'a ricacı olmasını isteyerek Hüsrev Paşa'nın yanına gitmek üzere ayrılmıştır (Muravyov, 1869a, s. 24).

Hüsrev Paşa'nın huzuruna çıkan Muravyov'un gördüklerinden oldukça etkilendiği anlaşılmaktadır. Kendisini, sarayın giriş kapısındaki bir subay ile karşılıklı olarak hizaya girmiş genç yaşlarda 50 askerin karşıladığını kaydetmiştir. Tercüman Vogorid'in de hazır olduğu görüşme için Serasker'in huzuruna çıkılmıştır. Muravyov'un notlarında Hüsrev Paşa'nın aklına ve

görüşmeye yansıyan tecrübesine duyduğu hayranlık, dikkat çekmektedir. Ona göre Hüsrev Paşa, Türkiye'nin siyasi işlerine esasen de devletin bütün işlerine müdahil olan biriydi. Az rastlanan aklı ve deneyimi, ona sadece Sultan'ın değil halkın ortak görüşünde de önemli bir ağırlık kazandırmıştı. Uzun ömrü boyunca devletin yüksek kademelerinde görev yapmış, donanma ve ordunun komutanlığını üstlenmiş, vilayetleri idare etmiş, sarayda bulunmuş ve şahsi olarak Mısır paşasının düşmanı olan birisiydi. Onun dış görünüşüne dair edinilen ilk izlenim, kısa sürede doğal yeteneği nedeniyle—kayboluyordu. Muravyov'a göre Paşa'nın hoşgörülü tavırları, onu yabancılarla yakınlaştırıyordu. Köken olarak Gürcü olan, çocuk yaşlarda esir olarak alınmış ve o günlerde ortalama 70 yaşında olan Hüsrev Paşa; kısa boylu, biraz kambur, göbeği sarkık, ayakları çarpık, yüzü ise kırmızı biriydi. Muravyov, dikkatle incelediği Hüsrev Paşa'ya dair izlenimlerini şu sözlerle aktarmaktadır:

Çok uzun olmayan ak sakalı, ak saçları... Saçlar Müslümanlarda genellikle kesilmekle birlikte onun saçları kıvrımlı şekilde örgülüydü ve bazen kırmızı fesinin altından sarkıyorlardı. Kıyafeti mavi askerî parkadan oluşuyordu. Keçi derisi çizmeleri vardı. Bu giyinme biçimini nereden aldığını tahmin etmek zor. Onun düşüncesi elbette düzenli ordunun kıyafetlerini taklit etmekte ve o bunun Türkiye'deki en meraklılarından. Türkler ordunun yenilenmesini bütün halkın yenilenmesi ile karıştırmaktadır ve Avrupa askerî kıyafet biçimini her şeye uygulamaktadırlar. Aynı şekilde dışişleri bakanı Reis Efendi askerî biçimli parka giymektedir. Apoletleri ve önünde düğmeleri bulunmaktadır. Serasker, fiziki görünüşündeki zayıflık ve yaşlılığına rağmen fevkalade hareketliydi. O hep hareket hâlinde, hızlı ve eğlenceliydi. Hisleri sağlıklı ve konuşması esprilerle doluydu (Muravyov, 1869a, ss. 25-26).

Muravyov, Serasker Paşa ile yapılan görüşmeden memnun kalmıştır. Bulduğu ortamın samimiyetinden dolayı öncesinde Reisülküttap ile gerçekleştirdiği görüşmeyi, kelimesi kelimesine Hüsrev Paşa'ya aktardığından bahsetmektedir. Hüsrev Paşa, Muravyov'un İskenderiye'ye gideceğinden duyduğu memnuniyeti gizlememiş hatta gidiş tarihini ertelememesini önermiştir. Muravyov'a göre Paşa, Mısır paşasına duyduğu nefretle⁷ onun kurnaz birisi olduğunu ve kendisini tarafına çekmek için çabalayacağını ima etmiştir. Muravyov da İmparator'un, kendisini güvenilir olması nedeniyle seçtiğinden bahsederek bir anlamda Paşa'yı temin etmiştir. Rus elçi Butenyev'in donanmanın hazır olduğuna dair ettiği sözler, Paşa'yı endişelendirmiştir. Endişesinin temel nedeni, Rusya'nın Akdeniz'de yer alan donanmasından bahsedilme ihtimalidir. Konuyu netleştirmek için “Hangi

⁷ Hüsrev Paşa ve Mehmet Ali Paşa arasındaki ihtilafın sebebine dair ayrıntılı bilgi için bk. Çelik, 2013, ss. 241-249.

denizin donanması?" diye sorar ve "Karadeniz donanması" cevabını aldığında rahatlar. Bununla birlikte Hüsrev Paşa, beş parça geminin Mısır donanmasının üstesinden gelmek için yeterli olduğunu vurgular (Muravyov, 1869a, s. 26).

Muravyov ve Hüsrev Paşa görüşmesinde Halil Paşa'nın görevden alınması, Mısır birlikleri karşısında yeni strateji, vezirin Konya'yı alıp alamayacağı, donanmanın durumu, Trabzon'dan Osman Paşa'nın birlikleriyle yardıma gideceği ve daha önce Hüsrev Paşa'nın bulunduğu Kars, Ahıska, Acara, Erzurum ve İran; konuşulan konular arasındaydı. Muravyov, son konuşmaların çevirmen olmadan Türkçe gerçekleştiğini ve Paşa'nın memnuniyetle kendilerini içeride tuttuğunu aktarır (Muravyov, 1869a, ss. 26-30).

Görüşmelerde Rusya'nın İstanbul Büyükelçisi Butenyev de hazır bulunmuştu. Butenyev, Serasker ve Reis Efendi'nin görüşmeden dolayı memnuniyet duyduklarını aktarmaktadır. Bundan sonra sırada Sultan'ın huzuruna çıkmak vardı. 14 (26) Aralık akşamında Konya yakınlarında vezirin birlikleriyle birlikte mutlak yenilgiyi aldığı haberleri gelmeye başlamıştı. Muravyov, haberlerin dedikodudan öte doğru bilgiler olduğunu Reis Efendi'nin yüz ifadesinden ve Serasker'in ordu hakkındaki haberleri gizleme çabasından anladıklarını yazmaktadır (Muravyov, 1869a, s. 36).

Sultan II. Mahmud ve Muravyov Görüşmesi

Sultan'ın 15 (27) Aralık'ta Muravyov'u beklediği haberi alınmıştı. Bunun üzerine Muravyov, Sultan'ın huzuruna çıkmak üzere Çırağan Sarayı'na⁸ doğru yola koyuldu. Saraya vardığında onun mütevazı görünüşü karşısında şaşkınlığını "Genişliği itibariyle yüksek rütbeli Türk yetkililerinin yazlıklarına erişemez. Yapı olarak Türk Sultanı'nın konaklayacağı bir yer ile uyumsuz" sözleriyle ifade edecekti. Küçük avlunun sol tarafında Muhafız alayından bir mızıkacı ve sağ tarafında da nöbetçi bulunuyordu. Muravyov, içeriye girdiğinde mızıkacı çalındığını, nöbetçinin de selama durduğunu yazmaktadır. Yanında Dugamel, Deniz Teğmen Serebryakov, yaveri Harnskiy ve çevirmen Frankini bulunan Muravyov; Türk subayları tarafından karşılanmış ve sağda yer alan merdiven altındaki özel bölme alana, Ahmet Paşa'nın yanına götürülmüştür.

⁸ Sarayın bulunduğu yerde, XVII. yüzyılda Kazancıoğlu bahçesi adıyla tanınan bir bahçe bulunuyordu. Evliya Çelebi, sonradan IV. Murad'ın kızı Kaya Sultan'a hediye ettiği bu bahçede sultan tarafından bir yalı köşkü yapıldığını ifade eder. Daha sonra Nevşehirli İbrahim Paşa'nın yaptırdığı saray, varlık gösterir. Saray, bu dönemde bütün saray erkânının katıldığı çırağan (çerâğan) âlemlerinin yapılmasından dolayı Çırağan Sarayı adıyla anılmaya başlanmıştır. Çeşitli eklemelerle sarayın yapısı değiştirilmiştir. II. Mahmud döneminde de (1808-1839) yazlık saray olarak kullanılmıştır. Saray, yerine kâgir bir saray yaptırılması amacıyla 1859'da tamamen yıkılmıştır (Ertuğrul, 1993, s. 304).

Burada Reisülküttap ile görüşmüş ve Muravyov'a göre Reisülküttap ile sohbet yine durgun bir ortamda gerçekleşmiştir. Sohbet esnasında bazı bilgilere sahip olmak amacıyla lafi ordunun durumuna getiren Muravyov, vezirin ordusundan haberdar olup olmadığını sormuş; soruya bozulduğu belli olan Reis Efendi de herhangi bir yanıt vermemiştir. Muravyov'a göre sorunun yanıtının ne olabileceğini bilen ve olaylardan haberdar olan çevirmenler Frankini ve Vogoridi, her şeyden korkma alışkanlığıyla onun etrafını sararak Reis Efendi'yi cevap vermektan kurtarmayı amaçladılar. Bu durumda Muravyov, Serasker Paşa'ya yönelerek onunla konuşmaya başlamıştır. Reis Efendi ile konuşmaya devam eden Vogoridi, bir süre sonra Muravyov'a yaklaşıarak Türklerin işinin yolunda olmadığını ve bu nedenle Reis Efendi'nin kendisine yanıt vermektan kaçtığını aktarmıştır. Muravyov'a göre Türk hükümeti yetkililerinin olayları saklama çabası vardı ve ona göre bu durum, Sultan'ın çevresinde özgüveni eksik kişilerin olduğunu gösteriyordu (Muravyov, 1869a, ss. 36-37).

Muravyov, Reis Efendi ile Serasker Paşa'nın yanında yarım saat kadar kaldıktan sonra yine avluya getirilerek burada kabul odasına alınır. Türk yetkililerin kendisine lüzumsuz bir laf ederiz korkusu taşıdıklarını belirten Muravyov, I. Nikolay'ın kendisine verdiği görevi yerine getirme konusundaki kararlılığını her fırsatta göstermekteydi. Sultan'ın huzuruna çıkmadan önce Reis Efendi'den kendisinin İskenderiye'ye gitme planıyla ilgili olarak Sultan'ın fikrini öğrenmesini ister. Reis Efendi ise Muravyov'un kendisinin doğrudan Sultan'dan durumu sormasının daha uygun olacağını belirtir. Bununla birlikte Reis Efendi ve Serasker Paşa, Sultan ile Türkçe konuşmasını isterler. Muravyov ise İstanbul'da konuşulan Türkçeye yabancı olduğunu belirterek bu isteği reddeder. Bunun üzerine paşalar; "Hükümdarların hislerini çevirmene ihtiyaç duymadan aktarmaları daha iyi olmaz mı? Biz daha sonra çıkarız ve siz Sultan'la baş başa kalırsınız" diyerek isteklerinde ısrarcı olmuşlardır. Ancak paşaların bu tavrından Muravyov'un rahatsız olduğu anlaşılmaktadır. Ona göre paşaların kendisine böyle davranmalarının nedeni, daha önce yapılan görüşmelerde kendisinin geliş amacının yeterince anlaşılması ve onun ziyaretinin esas amacından farklı sebeplere dayandığına inanmalarıydı (Muravyov, 1869a, s. 38).

Kısa süre sonra Muravyov, Sultan'ın huzuruna çıkmak üzere Avrupa tarzında düzenlenmiş küçük bir odaya alındı. Muravyov notlarında Sultan'ın, ayaklarını uzatmış hareketsiz bir şekilde oturduğunu belirtmektedir. Ona göre Sultan'ın yüz ifadesi keyifli, yüz hatları hoş, bakışları ise biraz endişeliydi. Sultan'ın dış görünüşünü ayrıntılı bir şekilde tasvir eden Muravyov, Sultan'ın 50 yaşında olmasına rağmen oldukça genç görüldüğünü kaydetmektedir. Yine Sultan'ın burnunun ucunun kırmızıya döndüğünü ama bunun onu çirkinleştirmedığını, sakalının kesili ve boyalı olduğunu aktarmaktadır. Muravyov, tasvirini şu şekilde sürdürmektedir:

Kafasında kırmızı fes taşıyordu. Mavi çuha kaftanı aynı renkli elbisesinin üstünü örtüyordu ve Kazakların⁹ tarzına benziyordu. Ben sağ taraftan Sultan'a yaklaştım ve ona çevirmenler aracılığıyla Hükümdar'ın dostluk niyetini aktarmaya hazırlanmışken, Sultan aceleyle beni bölerek güler yüzle Türkçe konuş, Türkçe konuş, o Türkçe biliyor dedi. Ben de kısaca Türkçe olarak bir şeyler söyledim ve Çar'ın mektubunu kendisine ilettim, o da mektubu diğer tarafta yanında duran Seraskere verdi (Muravyov, 1869a, s. 38).

Çar'ın kendisini Mısır Paşası'na göndermekteki maksadını anlatmaya başlayan Muravyov'un konuşmasını, Sultan'ın sözleri bölmekteydi. Sultan; "Bu konuyla ilgili olarak ben Reis Efendiye cevabımı bildirdim, o size iletcek ve gereğini yapacaktır" dedi. Bununla birlikte Muravyov, Sultan'a kendi ağzından göreviyle ilgili bilgi vermekte kararlıdır ve tekrar söze başlayarak; "Sultan hazretleri, sizin huzurunuzda benim Mehmet Ali ile ilgili görevime dair birkaç söz etmek istiyorum. Bu sözler kısa ve anlaşılır. Ben Mehmet Ali'ye Çar'ın isyanın düşmanı; Sultan hazretlerinin de dostu olduğunu ilan edeceğim. Eğer Paşa inatla size itaatsizliğe devam eder ve askerî harekâtı devam ettirirse o zaman Rusya ile meselesi olacağını bildireceğim" diye özetledi geliş maksadını (Muravyov, 1869a, s. 39).

Sultan, Mehmet Ali Paşa'nın kendisine karşı yaptığı haksızlıkları anlatırken konu, ilginç bir şekilde aynı dönemde Rusya'nın Polonya ile mücadelesine gelir ve bu konuda bir kıyaslama yapılır. Muravyov, İmparator'un Polski (Leh) isyanını nasıl bastırıldığını anlatırken II. Mahmud, onun sözünü keserek İmparator'un Polyaklarla ateşkes görüşmelerini kabul etmediğini söyler. Muravyov da hükümdarın onların hakkından geldiğini ve itaat ettirdiğini söyler. Kendisinin Mehmet Ali'ye gönderilmesinde Çar'ın iki amacı olduğunu belirtir. "İlki, Mehmet Ali'ye gözdağı vererek onu kötü niyetlerini bitirmeye zorlamak; ikincisi de Sultan'a daha önce Graf Orlov ve elçilik göreviyle gönderilen Halil Paşa aracılığıyla ilettiği dostluk hislerine sizi ikna etmek ister" dediğinde Sultan, Çar'ın dostluğunun önemli olduğu karşılığını verir. Ardından, Mehmet Ali Paşa konusunda Muravyov'u uyararak onun kurnaz, sinsi ve düzenbaz olduğunu ve görüştiklerinde Muravyov'u kendi tarafına çekmek için çabalayacağını söyler. Muravyov, daha önce de bu uyarıyı pašalardan duyduğu için durumun farkında olduğunu ve kendisinin asker olmasından hareketle diplomat gibi uzun değil kısa ve anlaşılır cümlelerle meseleye yaklaşacağını iletir. Yani Mehmet Ali ile yaptığı görüşmeyi çok uzatmayacağını ve onun entrikaları ile hilelerine kapılmayacağını vurgular (Muravyov, 1869a, s. 40).

Muravyov, Sultan'la ilk görüşmesinde yalnızca I. Nikolay'ın dostluk dileklerinden ve kendisinin Mehmet Ali Paşa'ya gözdağı vermek üzere

⁹ Rus Kazakları.

görevlendirildiğinden bahsederken, Karadeniz'den bir Rus donanmasının gönderilme niyetine dair herhangi bir söz etmemiştir. Daha önce Rus yetkililerin kendi aralarında konuştuğu bir konu olmakla birlikte Osmanlı yetkililerini bu konuda endişelendirmekten kaçınmışlardır. Muravyov'un hatıratından anlaşıldığı kadarıyla, Osmanlı yüksek bürokrasisinde Rusya'nın siyasetine güven duyulmuyordu. Osmanlı yetkilileri bilhassa donanma gönderilmesi ve Boğaz'daki istihkâmların kuvvetlendirilmesi konularında Rusya'yı meseleden uzak tutmak istiyorlardı.

Mehmet Ali Paşa ve Muravyov Görüşmesi

Muravyov, Mısır ordusunun Konya civarında Türk ordusu karşısında zafer kazandığı günlerde Sultan II. Mahmud'un huzuruna çıkmıştı. Zaferin kesinleştiği haberi geldiğinde İbrahim Paşa'nın İstanbul'u ele geçirebilme ihtimali de gündemi meşgul etmeye başlamıştı. Muravyov'a göre Rus donanması, Boğaz'a Mısırlılardan önce gelirse bu durumda Boğazlardan Mısır donanmasının geçmesine müsaade etmeyecekti. Bütün ihtimallerin değerlendirildiği bir raporu hazırlayarak ilk görüşmede Osmanlı yetkilileriyle paylaşmaya niyetlendi. Aynı gün, 24 Kasım'da Dışişleri Bakanı Graf Nesselrode'nin talimatı geldi. Nesselrode, Muravyov'un Mehmet Ali'yle nasıl bir görüşme yapması gerektiğini belirtiyordu. Buna göre, tehdit edercesine bir konuşma yapmamasını ve ne olursa olsun ilk etapta onu barışa ikna etmeye çalışmasını istedi. Donanma konusunu ise Paşa'nın barışmaya niyeti olmadığı zaman gündeme getirmesini istedi (Muravyov, 1869a, ss. 43-44).

Muravyov, kendisinin Mısır yolculuğu ve Dugamel'in, Boğazları korumak amacıyla istihbarat toplamak için kara yoluyla İbrahim Paşa'nın yanına gitme durumunu görüşmek üzere Serasker'e başvurarak Reis Efendi'ye gitmeyi teklif eder. Serasker kabul eder ve toplantı zamanı tayin edilir. Muravyov, elçi Butenyev ile birlikte konakladıkları Büyükdere'den yola çıkarak Seraskerin yanına giderler. Serasker, henüz toplantıya gelmediğinden Reis Efendi'ye konuyu açan Muravyov, Sultan'dan görev beklediğini ve bunu Sultan'dan öğrenip kendisine iletmesini istedi. Aynı zamanda Dugamel'in de İbrahim Paşa'ya gitme niyetinden bahsettiğinde, Reis Efendi'den olumlu yanıtı alır. Kısa süre sonra Sultan'ın yanında olan Serasker gelir ve Muravyov'un taleplerini öğrenmek ister. Muravyov, ayağa kalkarak donanma hakkında konuşmaya başladığında Serasker, müdahale ederek bu konuda Sultan'ın ancak ihtiyaç duyacağı bir zamanda donanmayı talep edeceğini belirtir. Bu yanıtın ardından Muravyov, Dugamel konusunu gündeme getirir. Bu tasarrufa itiraz eder Serasker. Konuya az evvel olumlu yaklaşan Reis Efendi'nin de tavrı değişir. Serasker'e göre Dugamel'in İbrahim Paşa'ya gitmesi faydasızdı. Bunun üzerine Muravyov, onu ikna etmek için Dugamel'in yapabileceklerini anlatır ve nihayet gönülsüz olmakla birlikte Serasker ikna olur (Muravyov, 1869a, ss. 46-47).

Bir yandan Mehmet Ali Paşa ile Osmanlı yetkililerinin bazı görüşmeler yürüttüğü, öte yandan Fransa'nın meseleye dâhil olma çabalarının olduğu günlerde Muravyov, Sultan'ın Paşa'dan gelecek bir aracılığı kabul edip etmeyeceğini Serasker'e sorar. Buna yanıtı olumlu olur. Artık Muravyov'un Mısır'a, Dugamel'in de karayoluyla İbrahim Paşa'ya gitmesinde bir engel görünmemektedir. Muravyov'un kafasında çözümleyemediği önemli konulardan birisi, Osmanlı yetkililerinin kendisine duyduğu güvensizlik üzerinedir. Bunu sık sık hatıratında belirten Muravyov, paşaların kendisiyle ortak hareket etmek istemediğini ve kendisinin tamamen onlardan bağımsız davranmasını arzuladıklarını kaydeder. Ona göre bakanlar, en azından klasik bir Türk siyaseti yürüterek zaman kazanmaya çalışıyorlardı ve Fransız diplomasisinden çekiniyorlardı (Muravyov, 1869a, s. 49).

Osmanlı yetkililerinin Muravyov'a karşı mesafeli duruşları ve onun Mısır'a gitmesine dahi soğuk baktıkları, Meclis-i Vükela toplantısındaki konuşmalardan anlaşılmaktadır. Buna göre Muravyov'un Mısır'a gönderilmek istenmesi, doğrudan İmparator'un tasarrufuyla gerçekleşmiş olmakla birlikte bu adım, meselenin kesin olarak çözülmesi konusunda bir etki yaratmayacaktı. Ancak İmparator'un onu görevlendirmesindeki maksadın dostluğunu belli etmek olduğunu bildirmesinden dolayı Mısır'a gönderilmemesi hoş olmayacaktı. Muravyov'un Mısır'a gönderilmesi sağlanacaktı ancak bu konuda büyük devletlerin elçilerine ne denilmesi gerektiği konusunda düşünülecek çok şey olduğu vurgulanıyordu (BOA, HAT, 365/20176). Bu arada Mısır'a gönderilen Osmanlı murahhasları da Mehmet Ali Paşa'nın Muravyov hakkında kullandığı dilden şüpheye düşeceklerdi ve Muravyov ile Mısır'da temas kurmayacaklardı (Altundağ, 1988, s. 97).

Bu arada Rus donanmasının Boğazlara gönderilmesi konusu, gündemdeki yerini koruyordu. Sultan, I. Nikolay'ın donanma gönderme isteği olduğunu öğrendikten sonra bu konuda bir yanıt vermeyerek Rus elçiye meseleyi Reis Efendi ile görüşmesini işaret etmişti. Bundan birkaç gün sonra Butenyev, Babıali'nin I. Nikolay'ın donanma gönderme teklifini reddettiğini öğrendi. Ardından 23 Aralık'ta Muravyov, Mısır valisine İmparator'un mesajını iletmek üzere İstanbul'a geldiği firkateynle yola çıktı (Goryainov, 1907, ss. 24-25). Muravyov'a eşlik etmek üzere dragomanlardan Kiriko hazır bulundu. Rusya'nın İskenderiye eski konsolosu Fransız kökenli Lavizon ise hastalandığı gerekçesiyle seyahate katılamadı. Onun yerine dragoman Teodatti dâhil oldu (Muravyov, 1869a, s. 60).

Dugamel, Konya'ya giderek İbrahim Paşa ile görüşmeyi başarır. Mehmet Ali Paşa'nın yanına da Muravyov'un gönderildiğini ve bu görevlendirmede amacın Mısır valisine İmparator I. Nikolay'ın isyanın hasmı ve Sultan'ın da sadık dostu olduğunu iletmek olduğunu aktarır. Bununla birlikte Rusya'nın bu görüşmenin sonucunu önemseydiğini, Karadeniz'de Rus donanmasının hazırlık yaptığı ve

Sultan'ın talep etmesi durumunda İstanbul'da Haliç'e kadar gelebileceğini belirtir (BOA, HAT. 909/39800).

II. Mahmud, tehlikenin önlenemeyeceğini anladığında Rus elçisi A. P. Butenyev'e başvurarak kendisine daha önce söylenen donanmanın başkente uzanan tehdidin engellenmesi için gönderilmesini istedi. Aynı zamanda Halil Paşa, görüşmeleri başlatmak üzere Mısır'a gönderildi. Sultanın isteğiyle General Muravyov Mısır'a, Albay Dugamel de İbrahim Paşa'nın yanına gönderilmişti. Dugamel burada Babıali ve Mehmet Ali Paşa arasındaki görüşmelerin sonucunu bekleyecekti (Bazili, 1875, s. 166).

Muravyov, Halil Paşa'dan birkaç gün önce, Ocak 1833 ortalarında İskenderiye'ye vardı. Burada bir süre önce nüfus olarak yaklaşık 5000 Avrupalı yerleştirildiğinden ve bunların artık kendi vatanını unutup bu bölgeye adapte olduklarından bahsetmektedir. Bunların arasında Rossetti isimli birisi, Muravyov'un yanına gelerek ona istihbarat bilgisini sağlayacağını söyler. Ancak Muravyov, daha öncesinde uyarıldığından bunu kabul etmek istemez ve Rossotti'nin Mehmet Ali Paşa tarafından gönderilebileceğinden şüphelenir. Kimseyi araya koymadan meseleyi, doğrudan paşayla çözmeye odaklanır. Nitekim ertesi gün, sabahtan saraya gider. Gemiye iskeleye yanaştırıp demirlediklerinde kısa süre içinde Paşa'nın adamları, kendisini karşılamaya gelir. Muravyov'un yanında Serebryakov, yaveri ve iki çevirmen bulunmaktadır (Muravyov, 1869a, ss. 63-76).

Bu esnada İstanbul'a gelen yeni Fransız elçisi Amiral Roussin de Babıali'ye Fransa ile ilişkilerinin zarar göreceği konusunda tehditte bulunarak İbrahim ile kendisinin diyaloga geçebileceğini ve onun Torosların ardına geçmesini sağlamayı, Mehmet Ali Paşa'yı da Halil Paşa'nın teklifi konusunda ikna edebileceğini taahhüt ediyordu (Bazili, 1875, s. 168).

Kısa süre sonra Muravyov, Mehmet Ali Paşa ile görüşeceği salona orada bulunan Türk ve yabancı subayların eşliğinde geçer. Paşa, kılıcıyla ve sarığıyla oturmaktadır. Muravyov'u görünce, salonun köşesinde oturduğu sedirden kalkarak karşılamada bulunur. Muravyov'un ilk izlenimleri, Paşa'nın bakışlarının gizemli ve sinsi olduğu yönündedir. Dış görünüşüne dair de şu tasviri yapmaktadır:

Sarkık kaşlarının altında yüzeysel ve hızlı bakışlara sahip küçük gözleri vardı. Paşa'nın heyecanı onun tüm davranışlarını açıklıyordu. Hareket etme gerekliliği ve endişesi fark ediliyordu ve bu durumdan dolayı pek de Türklere benzemiyordu. Sık sık konum değiştiriyordu, sık sık kılıcının kabzasını tutuyor, onu yukarı kaldırıyor ve sedire yaslıyor veya kılıcını dizlerinin üstüne getiriyordu. Sözleri birbirinden bağımsızdı ve düşüncelerini tümüyle aktarmıyordu. Konuşkandı ve bazen dikkatleri çekecek tarzda konuşuyordu. Konuşması sık sık öksürüğüyle ve berbat kahkahalarıyla kesiliyordu (Muravyov, 1869a, ss. 76-77).

Muravyov, Mehmet Ali Paşa'nın görüntüsü ve tavrından hoşlanmamıştı. Kahve ve tütün ikramından sonra Muravyov'un bölgeye daha önce gelen kardeşi hakkında konuşmaya başladılar. Bir süre sonra çevirmenleri dışarı çıkararak baş başa bir görüşme gerçekleştirdiler. Muravyov, bu görüşmede geliş amacından bahsederek İmparator'un doğuda barış istediğini ve bunun için Paşa'nın akan kanın durmasını sağlaması ve Sultan'la barışmak için girişimlerde bulunması gerektiğini aktardı. Muravyov'u dikkatle dinleyen Paşa, kendisinin barıştan yana olduğunu ve kendi yasal hükümdarına karşı sadık olmayı istediğini ancak barış isteği önerilerinin reddedildiğini söyledi. Bunun üzerine Muravyov, "Eğer siz Hükümdarın dileğiyle de hem fikirseniz bu durumda Sultan'a yaptığınız başvuruyu yenileyiniz" diyerek Paşa'yı yeniden süreci başlatmaya davet etti. Paşa, bu davete olumlu yaklaşmakla birlikte Sultan'ın kendisine adil davranmadığından bahsederek sitemini şu sözlerle aktardı: "Bana gazetelerde iftira atıldılar. Onlardaki keyfiyet tamamen farklı görünüyor. Ben de kendimi aklamak için çok şey söyleyebilirdim; ancak bu iftiralar karşısında sessiz kalmayı tercih ettim" (Muravyov, 1869a, ss. 77-78).

Bu sözlerin ardından Muravyov, Çar'ın isteğini tekrarlayarak Paşa'dan yanıt almaya çalışır. Ancak Paşa, şu sözlerle biraz zaman ister: "Ben sıradan bir insanım, ancak adaleti severim. Bana düşünmem için biraz zaman verin, yanıtımı size yazılı olarak vereceğim. Şimdi bu konuyu burada bırakalım ve başka konular üzerine konuşalım" (Muravyov, 1869a, s. 78).

Böylece Muravyov, bu ilk görüşmede Mehmet Ali Paşa'dan istediği yanıtı alamamıştır. Bunun üzerine 17 Ocak sabahı, Mehmet Ali Paşa'yla ikinci görüşme gerçekleşti. Muravyov, Rusya'nın meseleye müdahil olduğunu ve askerî harekâtın İstanbul'a yönelmesi hâlinde Rusya'nın deniz ve kara gücüyle karşılaşacağını söyleyerek ikna etmeyi başardı (Bazili, 1875, s. 168; Aydın, 2005, s. 59)¹⁰. Mehmet Ali Paşa, İskenderiye'ye gelen Muravyov ile görüşmesinin ardından askerlerine dur emri verdi. Rus tarihçi Telpov'a göre bundan haberi olmayan Sultan, Butenyev'den donanmanın yanı sıra kara ordusu desteği de istedi (Teplov, 1891, s. 61). Mehmet Ali Paşa'dan dur emrini aldığı İbrahim Paşa, Kütahya'ya yaklaşmaktaydı. Şubat 1833'te Kütahya'ya varan İbrahim Paşa, burada birliklerine dur emrini verdi (Altundağ, 1988, s. 78).

Bu arada İbrahim Paşa birlikleri, kış mevsiminden dolayı ciddi sıkıntı yaşamaktaydı. Konya'ya doğru yaklaşan Dugamel, yolda Mısır ordusundan bir fırkanın ilerleyişine denk gelir. Bu fırka, dört bine yakın sekiz piyade taburundan ve bin kişilik iki alay süvariden ve on sekiz kıta toptan ibarettir. Bununla birlikte Dugamel, Kütahya'ya doğru giden Osmanlı askerlerinin de zor

¹⁰ Muravyov'un İskenderiye'ye varışından sonraki hadiseler ile ilgili Osmanlı Hükümeti'ne sunduğu rapor hakkında bk. (Aydın, 2005, ss. 51-76).

durumda olduğunu ve iyi bir komutana ihtiyacı olduğunu belirtir (BOA, HAT. 909/39800).

1833 yılı Şubat ayı başlarında Muravyov, İskenderiye'den dönüş yaptı. Mehmet Ali Paşa, Sultan'ın aleyhine askerî hareketliliği durduracak ve İbrahim Paşa, Bursa'ya doğru yönelmeyecekti. Goryainov'a göre bu haberler, Fransa elçiliğinin Rusya etkisini zayıflatmak ve Sultan'ın Rusya'nın planlarından endişe duymasını sağlamak amacıyla Mehmet Ali yanlısı olanların etkide bulunduğu Osmanlı nazırlarını, onlara itiraz noktasında cesaretlendirdi (Goryainov, 1907, s. 25).

Bununla birlikte, Mehmet Ali Paşa'nın isyanını sonlandıracağına dair haberlere İstanbul'da şüpheyle bakılıyordu. Bu nedenle Muravyov döndüğünde Babıali'ye davet edilerek meselenin aslı öğrenilmeye çalışılır. Muravyov, daha önce İstanbul'da ifade ettiklerinin aynısını Mehmet Ali Paşa'ya da aktardığını söyleyerek kendisinden askerî harekâtı durduracağına dair söz aldığını vurgulamıştır. Paşa'nın Halil Paşa'nın gelecek olmasından da memnuniyet duyduğu, onu kendi sarayında ağırlayacağı gibi sözler söylediğini aktarmıştır. Bununla birlikte Osmanlı yetkililerinin Mehmet Ali Paşa'nın hazırlıklarına devam etmesinin ne anlama geldiğini sorması üzerine Muravyov, bu durumu Paşa'dan sorduğunu ve kendisine “Siz terk hususuna söz vermişsiniz şimdi Anadolu'ya asker gönderiyormuşsunuz velev bunun yüz katı asker gönderseniz ve faraza İstanbul'a dahi varsanız Rusya İmparatoru Devlet'i Aliyye'nin hayırhah dostu olmakla askerinizi ihraç eder ve elbette siz zararlı çıkarsınız dediğimde Mehmet Ali, hayır ben asker göndermiyorum iyi olan hastalar taburlarına iade olunuyor dedi” diye cevap vermiştir (BOA, HAT, 370/20369).

Rusya'nın Karadeniz Donanmasının Boğaza Gönderilmesi Süreci ve Tepkiler

Muravyov'un İskenderiye'den İstanbul'a dönüşünden kısa bir süre sonra, 27 Ocak'ta (8 Şubat) düzenlenen ve Butenyev'in hazır bulunduğu toplantıda Osmanlı nazırları Muravyov'a Sultan'ın mesajını ileterek onu başarılı görevinden dolayı kutladılar. Bununla birlikte Reis Efendi ve birkaç nazır, Butenyev'e Rus donanmasını ve birliklerini çağırma durumunun iptalini istediler. Butenyev ise alınan kararların Sultan'ın iradesi doğrultusunda alındığını belirtti ve iptal isteğiyle ilgili Osmanlı Hükümeti'nden yazı talebinde bulundu. Ancak iki gün sonra elçiliğe gelen Müşir Ahmet Paşa, Muravyov'a Sultan'ın teşekkürlerini ileterek onu, Butenyev ile birlikte 30 Ocak'ta Sultan'ın huzuruna çıkmaya davet etti. Görüşmede Sultan, Muravyov'u ve Butenyev'i dostça karşıladı. Butenyev, bu görüşmede Sultan'ın, Rus donanmasının ve birliklerinin gönderilmelerinin iptaline yönelik bir söz söylemediğini aktarmaktadır (Goryainov, 1907, s. 26).

1833 Şubat başında A. P. Butenyev, Rusya'nın deniz kuvvetleri kumandanlığına yazarak Mısır Paşası'nın isyanının Osmanlı başkentini tehdit ettiğini ve İstanbul'un kaderinin Rus donanmasına bağlı olduğunu bildirdi. Butenyev, Sultan'ın resmî olarak I. Nikolay'dan askerî yardım talep ettiğini ve Sultan'ın bütün birliklerin olmasa bile en azından bir kısmının gelmekte acele etmesini istediğini aktardı (Grebensikova, 2018, s. 48).

Sivastopol'dan ayrılacak donanma birliklerinin stratejisinin nasıl olması gerektiği konusunda donanma komutanı Lazarev'e İmparator'un emri verildi. Buna göre donanmanın temel görevleri; boğazlara çıkmak, İstanbul'u Mısır birliklerinin saldırısından korumak, Türk hükümetini Karadeniz, Marmara Denizi'nde ve aynı şekilde İstanbul ve Çanakkale boğazlarında desteklemektir. Bununla birlikte, verilen emirde beklenmedik durumlar için de donanmanın tavrını belirleyecek bir yol haritası sunulmuştu. Eğer Türk hükümeti, Akdeniz adalarında bir müdahalede bulunulmasında ısrarcı olursa ertelenmeliydi. Ancak eğer Mısır donanması, Çanakkale'ye yaklaşarak Türk donanmasını tehdit eder hâle gelir ise derhal Türklere destek verilecekti. Bundan başka Lazarev'in sürekli olarak Büyükelçi Butenyev ile bağlantıda kalması emrediliyordu (Grebensikova, 2018, s. 48).

Rusya'nın Boğazlara donanma gönderme konusundaki isteği, kendisine yönelik olası tehdidi önleme planıyla yakından ilişkiliydi. Mısır valisinin Fransa'dan ve İngiltere'den aldığı cesaretle Sultan'a karşı başlattığı ayaklanma, sonuçları bakımından Boğazları da etkisi altına alabileceğinden Rusya'nın endişelenmesine neden oluyordu. Karadeniz'in güvenliği de söz konusu olduğundan bu denizdeki donanmayı idare edecek komutan olarak 1832 yılı başında Amiral Lazarev seçildi (Kapıcı, 2022, s. 67) ve onun komutasında dokuz gemiden oluşan Rus donanması, 9 (28) Şubat 1833'te Boğaz'a giriş yaptı ve Büyükdere önlerinde demirlediler. Rusya büyükelçiliğine gelerek donanma komutanına iyi dileklerini ileten Müşir Ahmet Paşa, donanmanın demirlediği Büyükdere'den biraz daha kuzeyde bir noktada demirlemesi konusunda Sultan'ın talebini dile getirmiştir. Buna gerekçe olarak ise Rusya donanmasının boğazlarda Fransa'nın art niyetini ve Mehmet Ali yanlılarının Rusya karşıtı bir algı oluşturmalarını önlemek olduğunu söylemiştir. Mesele Muravyov ve Lazarev arasında görüşülürken Butenyev de bu konuda sorumluluğu üzerine aldığı bildirerek donanmanın daha kuzeye demirlemesini sağlamıştır. Fransa elçisi Russen, Rusya hükümetinin amacını anlatmak ve Boğaz'a gelen Rus donanmasını göndermek için çabaladı. Ancak bu konuda başarılı olamadığı gibi Osmanlı hükümeti, Hocabay'den (Odessa) 10.000 kişilik piyade ve Sultan'ın olası bir tehlike anında Edirne'ye gitme planını dikkate alarak Tuna'da hazır olacak 30.000 kişilik birlik talebinde bulundu. 26 Mart'ta deniz yoluyla 5.000 Rus birliği, Büyükdere'ye geldi. Butenyev, aldığı emir gereğince Mehmet Ali Paşa'nın Sultan'la yapacağı anlaşmaya ve Anadolu'daki işgalini sonlandıracağı

güne kadar Rus donanmasının ve birliklerinin ayrılmayacağını Babıali'ye ilettiler (Teplov, 1891, s. 61; Goryainov, 1907, s. 27).

İstanbul'a yönelik tehdidin büyümesiyle Hocabey'den birliklerin tamamının gelmesinin zamanlaması, önem arz etmeye başladı. Reis Efendi, bu konuları görüşmek üzere Muravyov'u ve Rus elçisini konağına çağırdı. 5000 asker için hazırlanan gemilerin kalan 5000 asker için hazırlanamaması durumunda kara yoluyla ancak kırk günde gelebileceklerdi. Ancak gemiyle gelmeleri için Sivastopol'dan Hocabey'e gemilerin gönderilmesi gerekiyordu. Buradan üç güne Hocabey'e gemilerin gelmesi, beş günde askerin gemilere binmesi ve beş günde Boğazlara varışı mümkün olabilecekti. İbrahim Paşa'nın gelişmelerden haberdar olduğu ve Fransa ile İngiltere'nin devreye girebilecekleri konusunda Reis Efendi'nin endişe duyduğu anlaşılmaktadır (BOA, HAT, 366/20244).

Bununla birlikte Rus birliklerinin Boğaz'da sayılarının artması, Serasker Hüsrev Paşa gibi askerî öncelikli düşünen yetkilileri endişelendiriyordu. Bu anlamda Muravyov'un, İmparator'un İbrahim Paşa'nın Anadolu'ya ilerlemesi haberini aldıktan sonra Sultan'a karşı dostluk duygularını bir kez daha göstererek yardım maksadıyla ikinci çıkarma müfrezesini gönderme niyetinden bahsetmesi, Paşa'nın hoşuna gitmez. Muravyov, Serasker Paşa'nın konudan memnuniyet duymamasına rağmen hislerini gizleyerek ilkinde olduğu gibi ikinci müfrezeye de gerekli yardımı gösterecekleri sözünü verdiğini iletir (Muravyov, 1869b, s. 2).

Mart ve Nisan aylarında Karadeniz donanmasının 12.000 kişilik iki müfrezesi daha Boğaz'a geldi ve Hünkâr İskeleyi'nde demirledi. General Muravyov, Boğaz'daki kara birliklerinin komutasını üstlendi. Donanmaya ise Lazarev, komutanlık edecekti (Bazili, 1875, s. 168).

Öte yandan karadan gelecek birlikler için de hazırlıklar yapıyordu. Meclis-i Vükela'da yapılan toplantıda bu birliklere erzak dağıtımını idare etmek üzere komiser olacak tüccardan birinin tayini ve masrafların Osmanlı Devleti tarafından karşılanması hususları konuşulmuştu (BOA, HAT, 366/20249).

Sultan'ın donanmanın yanı sıra kara ordusu desteği talebinde bulunması, Rus yetkililerinin de beklemediği bir durumdu. Reis Efendi aracılığıyla Butenyev'e iletilen talepte Sultan, Tuna kıyılarından 30.000 kişilik birliğin İstanbul'u savunmak üzere gelmesini istiyordu. Butenyev, kendisinin yalnızca Odessa'dan gelecek donanma konusunda yetkili olduğunu ancak kara birlikleri için İmparator'un onayını almak gerektiğini bildirdi. Bunun için de Reis Efendi'den yazı talebinde bulundu ve sekreteri aracılığıyla yazı hazırlandı (Goryainov, 1907, s. 25; BOA, HAT, 370/20369).

Goryainov'a göre; Türkiye'nin politikasındaki belirsizlikten Fransız elçi Russen ve Mehmet Ali Paşa taraftarları faydalanıyorlardı. Bu ise Rus elçi Butenyev'i

zor durumda bırakıyordu. Butenyev'in karakter olarak ısrarlı olmayışı, Russen'in entrikalarıyla baş edememesine neden oluyordu. Bununla birlikte Butenyev'in elçi olarak kendi başına kararlar alma imkânı da bulunmuyordu. Daha aktif bir siyaset yürütülmesi amacıyla I. Nikolay, İstanbul'a geçici olarak fevkalade elçi statüsünde Graf Orlov'u gönderdi. İmparatorun Orlov'a güveni tamdı ve ona donanmaya ve İstanbul'daki birliklere komuta etme yetkisi de vererek onun gerekli durumlarda harekete geçebilmesi sağlandı. 1833 yılı Mayıs ayı başında İstanbul'a gelen Orlov'a verilen talimatta esas görevlerinin Sultan'ı ve onun danışmanlarını, İmparator'un yardımının tehlikeden kurtulmak için tek çare olduğuna ikna etmek; İstanbul'da Rusya'nın çıkarları ve ilgileri doğrultusunda çalışmak olduğu yer alıyordu (Goryainov, 1907, s. 28).

İstanbul'a geldikten kısa bir süre sonra Sultan II. Mahmud ile görüşen Orlov, Sultan'ın İmparator'a güven duyduğunu ve onunla sıkı bir ittifak oluşturmak istediğini aktarır. Orlov'a göre Sultan, iyi ve asil hislerle dolu bir insandı ancak iradesiz ve değişkendi. Sultan Mahmud'un Rusya'nın niyetine güveni olmakla birlikte onun çevresindeki bazı entrikacılar, Graf Orlov'un aleyhine çalışıyorlardı. Rus donanmasının İstanbul'da bulunması, onları endişelendiriyordu ve her bir fırsatı donanmayı göndermek üzere değerlendirmek istiyorlardı. Bu düşüncelerinden hareketle Graf Orlov, Nesselrode'ye 12 Mayıs 1833'te "Türkü bir elinle okşayacaksın; ancak diğer elinle de yumruğunu göstereceksin" diye yazacaktı (Goryainov, 1907, s. 29).

Osmanlı nazırları, İbrahim Paşa'nın Kütahya'dan geriye çekileceğini ancak bunun için Rusların Boğazlardan çıkmasını istediğini bildirdiklerinde Orlov, Mısırlıların Torosların ardına çekilmemesi durumunda Boğaz'dan çıkmak bir yana Odessa'dan birlikleri çağıracağını aktardı (Goryainov, 1907, s. 29). Bu artık Rusya'nın Boğaz'da bir güç hâline geldiğini ve tehdit olarak ortaya çıkabileceğini gösteriyordu. Nitekim artık Rusya'nın İstanbul'daki en önemli diplomati olan Orlov'un Nesselrode'ye 12 (24) Mayıs 1833'te yazdığı mektuptaki ifadeler, bu tehdidin boyutlarını göstermektedir:

Biz Türklere biraz cesaret vermede başarılı olduk. Türkler, Amiral Russen'e direndiler. Russen şimdi anlamalı Çanakkale boğazından giriş yapamayacağını. Bu önemli bir sonuç. Ahmet Paşa bana Fransız donanmasının muhtemel gelişinden bahsettiğinde ben ona bu durumda sonunun geleceğini söyledim. Eğer İbrahim Torosları aşarsa ben pılımlı pırtımı toplayacağım ama eğer yabancılar gelirse o hâlde sonun başlangıcı olur (Goryainov, 1907, ss. 29-30).

Rus birliklerinin bulunduğu noktaya Hüsrev Paşa geldiğinde kendisine ilgi gösterilerek yaptığı yardımlardan duyulan memnuniyet, askerlerin geçit töreniyle iletilmek istenir. Bu konuda henüz tam bir hazırlık olmasa da Türk tarafının, askerleri sıralı hâlde kıyıda görmek istedikleri düşünülür (Muravyov, 1869b, s. 2). Sultan dahi bu konuda ikna edilerek Tarabya'daki yazlık saraya

gelmesi sağlanır. Sultan'ın buraya gelişi, Ahmed Paşa tarafından Muravyov'a iletilir ve kendisi, Sultan'ın huzuruna çıkmak üzere Tarabya'ya davet edilir (Muravyov, 1869b, s. 3).

Sultan'ın huzuruna çıkan Muravyov'un bir hayli heyecanlandığı ve kılık kıyafetinin ani gelişen bu görüşme için uygun olmadığından dolayı huzursuzluk duyduğu anlaşılmaktadır. Sultan'ın özenle kendisini karşılaması, gösterdiği ilgi ve alakanın da bunda etkili olduğu düşünülebilir. O anı, Muravyov notlarında şu şekilde aktarır: "Sultan bizi fevkalade mutlu bir şekilde karşıladı. Mutluluğu sözlerine ve yüzüne yansyordu. Sultan'ın sarı yünlü, uzun ve bol kaftanı ve omuzlarında yine yünden küçük apoletler vardı. Sade bir odanın ortasındaki koltukta oturuyordu. Redingotu ve ıslanmış hâlimle huzuruna çıktığımdan dolayı Sultan'dan özür dileyerek başladım. Bu durum konaklanacak yerin düzenlenmesiyle ilgilenmem ve Sultan'a gitmek için az bir zaman olmasından kaynaklanmıştı (Elbiselerim Büyükdere'de elçi evinde kaldı)." Bununla birlikte Sultan'ın sarayında kıyafetine dikkat edilmediğini ve Sultan'ın kendisini ona bu şekilde sunmasında bir gariplik görmediğini eklemiştir (Muravyov, 1869b, s. 3).

Muravyov ile görüşmesinde II. Mahmud, birliklerin durumu ve askerlerin sağlığını sorarak, kötü havaya rağmen Tarabya'ya geldiğini bildirerek onlara ne derece önem verdiğini dile getirmiştir. Nitekim Muravyov için en iyi konaklama imkânının sunulması konusunda Serasker'e emir vermiştir. Sultan, ilgisini daha ileri götürerek başkente gelen birliğin mensuplarının isim olarak tek tek kendilerini tanıtmaya istediğini iletterek Tarabya'dan ayrılmıştır (Muravyov, 1869b, s. 4).

Sultan II. Mahmud'un kendilerine gösterdiği ilgiyi Muravyov, şu sözlerle açıklıyordu: "Sultan'ın tavırları oldukça sıcaktı. Onun konuşmasını yalnızca benim araya girerek söylediğim, ona hizmet etmek ve onun için faydalı olma niyetli sözlerim kesiyordu" (Muravyov, 1869b, s. 4). Bu ilgiden oldukça memnun kalan Muravyov, Sultan ile konuşmasında Büyükdere'ye gelecek ikinci müfreze konusunun açılmamasının şans olduğunu belirterek aksi bir durumda, Sultan'ın tavrının olumsuz olabileceğinden endişe ediyordu (Muravyov, 1869b, s. 5).

Muravyov, İstanbul'da Mart ayında soğuk bir havanın hâkim olduğundan bahsetmektedir. Soğuk olmasının yanında yağmur ve birkaç defa kar yağmıştı. Geceleri ise don olayı gerçekleşiyordu. Bu arada Rus askerlerinin 95'i hastalanmıştı. 30 Mart'ta Sultan'ın emrine binaen Müşir Ahmet Paşa, hasta Rus askerlerinin ve genel olarak birliklerin sağlığını öğrenmek için Büyükdere'ye gelmişti. Muravyov'la birlikte birlikleri gezen Müşir Ahmet Paşa, askerlerle ilgilenmiş ve mutfaklarında pişmiş (sıcak yemek) tatmış ve Sultan'ın dahi oraya bir ziyaret gerçekleştireceğini bildirmiştir (Muravyov, 1869b, s. 8).

Sultan II. Mahmud'un Rusya'dan gelen müfrezeeye verdiği önem, generallere ve yüksek rütbeli subaylara verilmek üzere Müşir Ahmet Paşa aracılığıyla gönderdiği 50 iyi cins at hediyesinden anlaşılmaktadır. Birliklerin henüz yerleşememesi nedeniyle Muravyov, atların kendilerine biraz geç teslim edilmesi isteğinde bulundu. Bunun üzerine atları, Birinci Hafif Süvari alayının kışlasına gönderdiler. Atlar, bir süre sonra geri getirilerek yukarıda zikredilen kişilere verildi (Muravyov, 1869b, s. 8).

Muravyov'un konakladığı yerin Selviburnu olduğu anlaşılmaktadır. Ancak burada Müşir Ahmet Paşa ile yaptığı sohbette, kendisinin bazı dedikodulardan dolayı endişelendiğinden bahsetmektedir. Muravyov'un kulağına bölge halkının Rusların geliştinden büyük rahatsızlık duyduğu gelmişti. Türk askerlerinden bir kısmı da öfkeliydiler ve hatta İbrahim'in tarafına geçmekle tehdit ediyorlardı. Muravyov, dedikoduların aslı olup olmadığını öğrenmek için Ahmet Paşa'ya sordu. Paşa, bunların doğru olmadığını bildirerek birliklerin Sultan'a sadık olduğunu, şüphesiz içlerinde memnuniyetsizlik duyanlar olsa bile bunun dikkat verilmemesi gereken bir durum olduğunu ekledi. Bu tür söylentileri ve başkentte olup bitenlere dair duyumların akıbetini yakından takip etmekteydi. Bu duyumlardan biri, İbrahim Paşa'nın yanından iki Fransız'ın İstanbul'a gelerek bazı evlere propaganda içeren ilanlar dağıttığı yönündeydi. Ahmet Paşa, bu iddiayı doğrulamış ancak bu insanları tanımadığını belirtmiştir. Muravyov'un dikkatini çeken bir diğer konu ise İstanbul'da Türk yetkililerden hiç kimsenin Rusya'dan gelecek olan ikinci müfrezeeye dair bir soru sormamalarıydı. Hatta Tarabya'daki görüşmede Sultan'ın da ikinci müfrezeeye dair hiçbir şey söylemediğini belirterek bunun bir manada garibine gittiğini ifade ediyordu. Ahmet Paşa, Sultan'ın orada pek çok kişinin bulunması nedeniyle meseleyi söz konusu etmediğini, Sultan'ın yeni birlikleri memnuniyetle beklediğini ve ilk gelenler gibi onu da olumlu karşılayacağını ilettiler (Muravyov, 1869b, s. 9).

Muravyov'un Askerî İstihbarat Faaliyetleri ve Osmanlı Hükümeti'ne Önerileri

Rusya'da henüz daha XVIII. yüzyılda, düzenli ordunun kurulmasıyla birlikte askerî istihbarat faaliyetlerinde de kurumsallaşmaya gidildiği görülmektedir. Askerî topografyanın gelişmesiyle birlikte muhtemel savaş sahalarının öğrenilmesi amaçlı seyahatler veya görev zamanlarında bu amaca yönelik faaliyette bulunmalar, görevin bir parçası olarak görüldü. Bu konuda en önemli örnek, 1793-1794 tarihlerinde Rusya'nın İstanbul büyükelçisi olarak atanan

Mihail Kutuzov'un II. Katerina'ya ve Rusya hükümetine yazdığı askerî istihbarat içerikli raporlardır¹¹.

XVIII. yüzyılın ikinci yarısında gerçekleşen Türk-Rus savaşlarında kazanan Rusya olmuş ve bu zaferler, Rusya'ya daha da ileriye gitme imkânı ve inancını vermişti. Nitekim bu savaşların ardından Osmanlı coğrafyasını yakından tanımak maksadıyla Rusya'nın 2. Ordu Komutanı General P. D. Kiselyöv, "barış zamanlarında Türk vilayetlerinden topoğrafik bilgiler toplama imkânı ve gerekliliği" konulu bir rapor hazırladı. Bu rapora göre, Rus subaylarını çeşitli görevlerle Türkiye'ye göndermek gerekiyordu. İstanbul'daki büyükelçilikte özel birim oluşturularak topoğrafya çalışmaları yaptırılması ve Balkanlarda konsoloslukların sayısının artırılması, öneriler arasındaydı (Rijenkov, 2021, s. 6).

Mehmet Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa'yla birlikte kalkıştığı isyan, Osmanlı başkentini tehdit edecek boyuta ulaştığında I. Nikolay, isyanı bitirmesi için aracılık yapmak üzere General Muravyov'u seçecekti. Muravyov, görevi boyunca hazırladığı raporlarında kalelere, boğaz tabyalarına ve Türk askerinin durumuna dair askerî istihbarat içerikli bilgilere yer verdi. Muravyov'un yanında görevlendirilen Albay Dugamel de bu faaliyetlerde önemli rol oynadı. Odesa'dan İstanbul'a yaptığı yolculuk boyunca Türk kalelerinin konumu ve son Osmanlı-Rus Savaşı'nın ardından kalelerde yapılan güçlendirme çalışmaları ile ilgili bilgiler topladı. Dugamel'in İstanbul'daki görevi de karadaki ve denizdeki Türk birliklerinin durumuna dair bilgilere ulaşmaktı. Muravyov'un Mısır'a yapacağı yolculukta yer alarak Türk ordusunun bölgedeki gücüne, Suriye'nin durumuna, bölge halkının ruh hâline ve Mısır ordusuna dair izlenimlerde bulunacaktı. Dugamel, Mısır'da Mehmet Ali Paşa'nın kara ve deniz gücünün ne olduğu ve savaşın devamında neler yapabileceğine dair bilgileri edinmekle vazifeliydi. Dugamel, edindiği bilgileri doğrudan Rusya Savaş Bakanı'na rapor olarak gönderiyordu. Muravyov, Dugamel'in rahat bir şekilde bilgi toplamasına yönelik önlemler alıyordu (Rijenkov, 2021, s. 8).

1833 yılında Boğaz'a gelen Rus askerleri arasında Dugamel gibi özel görevli başka askerî uzmanlar da yer alıyordu. Yarbay Mend, Yüzbaşı Davidov ve Vronçenko, Teğmen Boldıryev ve Daynezi gibi isimler Türkiye topraklarında gerçekleştirdikleri topoğrafik çizimleri bir araya getirmek üzere Rusya'ya döner dönmez çalışmaya başlamışlardı (Rijenkov, 2021, s. 9).

Muravyov'un diplomatik misyonunun askerî yönü ön plana çıkmaktaydı. Bir taraftan Rus birliklerini düzene koyarken, öte yandan "düşman" olarak nitelendirdiği İbrahim Paşa'ya yönelik istihbarat toplamaya çalışıyordu.

¹¹ Mihail Kutuzov'un İstanbul büyükelçiliği görevi süresince yürüttüğü askerî faaliyetler ile ilgili bk. (Tanrıverdi, 2022, ss. 1-22).

Muravyov, bu amaçla birkaç kez Ermenilerden ve Rumlardan seçtiği kişileri, İbrahim Paşa'nın ordugâhına gönderdiğinden bahsetmektedir. Ancak bu kişilerin korkuları nedeniyle çok verimli bilgileri elde edemediklerini belirtmektedir. Müşir Ahmet Paşa'nın, Mısır'dan dönen adamı Osman Bey aracılığıyla Muravyov'a bilgi verdiği anlaşılmaktadır. Bu bilgilere göre Rus birlikleri, Boğaz'a gelmeden önce Kütahya'da iki piyade alayı, üç süvari alayı, 300 yüz Arap süvari ve 8'i daha önce gelen 32 top bulunuyordu (Muravyov, 1869b, s. 10).

Yaptığı gözlemlerin ardından, "Mısır tarafının askeri hazırlıklarını durdurmaması nedeniyle ben Türk hükümetini uyardıma devam ettim" der Muravyov. Ahmet Paşa ile yaptığı görüşmede de Mısır ordusuna dikkat çeker. Muravyov, anlattıklarının ancak Ahmet Paşa tarafından tümüyle anlaşıldığını düşünmektedir (Muravyov, 1869b, s. 11).

Muravyov, istihbarat temelinde önemli bilgileri Müşir Ahmet Paşa'dan almaktaydı. Müşir Ahmet Paşa ise daha önce Mısır ordusundan kaçarak Türk ordusuna sığınan bir askerden aldığı bilgileri kendisiyle paylaşıyordu. Askerin verdiği bilgilere göre Mısır ordusu daha çok, ihtiyat askerlerinden oluşuyordu. Bununla birlikte Muravyov, Ahmet Paşa'nın kendisine, kısa bir süre önce istihbarat faaliyetlerinde bulunmaları için bazı kişileri Kütahya civarına götüren emekli Albay Hasan Bey'i göndereceği sözünü verdiğini aktarmaktadır (Muravyov, 1869b, s. 11).

Hasan Bey ile görüşmesini şu şekilde aktarmaktadır Muravyov: "Hasan Bey ertesi gün yanıma geldi. 25 gün kadar önce Mısır ordusunun subaylarının geri çekilme planı hakkında konuştuklarını; ancak şimdi askerî harekâtı yeniden başlatmak konusunda konuşmaya başladıklarını bildirdi." Hasan Bey'in verdiği bilgilere göre Mısır ordusu lehine Aydın, Adana ve Antalya taraflarından erzak yardımı yapılıyordu ve hatta Kütahya'da epey erzak bulunuyordu ve Antalya'ya Mısır'dan 20 torba dolusu paranın getirilmesi söz konusuydu. Anadolu'nun farklı vilayetlerinde İbrahim Paşa'ya duyulan ilgi ve onun yanında savaşmak üzere askere yazılmak isteyenler vardı ama henüz bu, gerçekleşmemişti. Hasan Bey, birliklerin eğitim bahanesiyle geceleri Kütahya'dan çıkartıldığını ve gündüz de bu birliklerin bir kısmının dışarıya çıkartılmasıyla İbrahim Paşa'nın İzmir yönünde askerî birtakım ilerlemeler gerçekleştirdiğini aktarıyordu. Gayrimuntazam süvarilerin büyük bir kısmı, yaklaşık 3000 kadarı, Bedevilerden bir kısmı da Deli ve Kürtlerden oluşuyordu. Bu birlikler, Kayseri civarında bulunuyorlardı ve olası hücum harekâtında Ankara tarafına hareket ederek Mısır ordusunu sağ kanattan muhafaza edebileceklerdi (Muravyov, 1869b, s. 12).

Hasan Bey'in verdiği bilgilerden hareketle Muravyov'un konuyu ciddiye aldığı ve Rusya açısından ne gibi riskler doğuracağını hesapladığı görülmektedir. Muravyov'a göre İbrahim Paşa'nın İzmir tarafına olası bir ilerlemesi

neticesinde Çanakkale Boğazı da tehdit altında olacaktı ve buna Rusya'nın özellikle dikkat etmesi gerekmekteydi. Çanakkale Boğazı'nın elde edilmesi durumunda donanmayla birlikte İstanbul'a denizden saldırı yapabilme imkânına sahip olunacaktı. Ona göre Rusya'yla da dost görünme durumları olan İngiltere'nin ve Fransa'nın tavırları şüpheliydi ve kendi donanmalarını Mısır'ınla birleştirebilirlerdi. O zaman Rusya'nın Akdeniz'de bulunan Baltık donanması Karadeniz'e girişin önünü kesmeliydi diye düşünen Muravyov, İbrahim'in hücumu geçmesi durumunda ya da en azından düşman donanması konvoyunun arkasından yetişerek saldırıda bulunmayı planlıyordu. Kara tarafından saldırıya açık olan Çanakkale tabyaları ve özellikle Anadolu tarafı, savunmaya müsait hâle getirilmeliydi. Bu konuda birçok defa, henüz daha Mısır'a gitmeden önce Serasker ile görüşmeler gerçekleştirmişti. Ancak onun tarafından alınan önlemler, zayıftı ve bu nedenle İbrahim'in niyetlerini öğrendikten sonra kararlı bir şekilde gerekli planları yapmaya yönelik olarak Rus subayların bir kısmını Çanakkale'ye göndererek tatbikat yapmalarını istedi. Muravyov'un bu konudaki kararlı tutumu, Hüsrev Paşa'ya güvenmemekten ileri gelmekteydi. Ona göre Hüsrev Paşa, anlatılanları dikkate almıyordu ve bu nedenle düşüncelerimi Sultan'a kadar aktarmaya ihtiyaç duyuyordu. Bu durumda Serasker, Muravyov'un talebine açıkça karşı koyamadı ve Rus subaylarının isteklerini yerine getirmek amacıyla Çanakkale'ye birkaç piyade ve Türk mühendis Mehmed Bey'i gönderdi. Çanakkale Boğazı Muhafızı Salih Paşa, ortaya konulan projeye destek olmak için emir aldı ve gerekenler yapıldı. Daha sonra Serasker Paşa da alınan emrin gerekliliği konusunda ikna oldu" (Muravyov, 1869b, ss. 12-13).

Muravyov, Çanakkale'ye yapılacak bir müdahaleyi önlemek için gerekli önlemleri almak üzere Dugamel'i görevlendirmişti. Onun yardımcısı olarak mühendis-yarbay Burno atanmıştı (Muravyov, 1869b, s. 13).

Boğazlara dair gerçekleştirilen bütün bu askerî gözlemler, ilerleyen zamanda Rusya'nın karar alıcılarının işine yarayacak bir rapora dönüştü. Muravyov, Çanakkale ve İstanbul boğazlarındaki tabyaların konumlarını, durumunu ve Osmanlı askerî birliklerine dair oldukça ayrıntılı bilgileri detaylı olarak anlatmaktadır.

Sonuç

Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa isyanı, gelişimi ve İstanbul'u tehdit eder hâle gelmesiyle Rusya'yı ciddi şekilde endişelendirmişti. İsyanın başarıya ulaşarak Osmanlı başkentinin Fransa etkisindeki Mehmet Ali Paşa'nın kontrolüne geçmesi ihtimali, Rusya'yı elde ettiği kazanımları kaybetme ve dahası aleyhine olacak birtakım risklerle karşı karşıya bıraktı. Sonuç olarak Rusya ordusunun önemli komutanlarından General N. N. Muravyov'un İstanbul'a özel bir görevle gönderilmesi, Rusya açısından gerektiğinde askerî müdahale kartını göstermek

anlamına geliyordu. Nihayet Muravyov da Mehmet Ali Paşa'nın isyana devam ederek İstanbul'a ilerlemesi hâlinde artık muhatabının Rusya olacağını dile getirdi.

Muravyov'un bilhassa İstanbul'daki faaliyetleri, Türkiye-Rusya ilişkileri bakımından ilginç bir döneme denk gelmekteydi. O tarihe kadar büyük çaplı Türk-Rus savaşları yaşanmış ve son savaş olan 1828-1829 savaşının ardından dostluk diyalogu başlamıştı. Ancak Türk ve Rus tarafları, geçmiş savaşların tarihte kaldığını ve ileride kesintisiz bir barışın hâkim olduğu komşuluk ilişkisinin süreceğine inanmıyorlardı. Bu anlamda Rusya, daha sonraki savaşlar için askerî hazırlıklarına devam etmiştir. Bu hazırlığın önemli bir tarafını da askerî istihbarat faaliyetleri oluşturmuştur. Bu anlamda Muravyov, İstanbul'da bulunduğu sıradaki faaliyetlerini, gözlemlerini ve değerlendirmelerini yazarak Rusya karar alıcıları için önemli veriler sunmuştur. Bununla birlikte 8 Temmuz 1833'te imzalanan Hünkâr İskeleyi Antlaşması'nın zeminin oluşmasında da ciddi katkıları olmuştur. Bu antlaşmayla Osmanlı-Rus ittifakı resmîyet kazanmıştır.

1832-1833 yıllarında Osmanlı topraklarından yoğun diplomasi faaliyetleri yürüten Muravyov'un bu diplomatik görevinin önemli bir kısmını da askerî gözlemler oluşturmaktadır. Bu çalışma kapsamında ancak Muravyov'un diplomatik görüşmelerine ağırlık verilebildi. Ancak onun askerî istihbarat faaliyetleri bağlamında bilhassa Boğazlara yönelmek faaliyetleri ayrı bir konu olarak ele alınmayı hak etmektedir.

Kaynakça

Arşiv

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Osmanlı Arşivi (BOA)

BOA, HAT, 365/20176.

BOA, HAT, 366/20244.

BOA, HAT, 366/20249.

BOA, HAT, 370/20369.

BOA, HAT. 909/39800.

Kitap ve Makaleler

Altundağ, Ş. (1988). *Kavalalı Mehmet Ali Paşa İsyanı Mısır Meselesi 1831-1841*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Aydın, M. (2005). Mısır Meselesinde İlk Rus Hamlesi: Muravyev ve Raporu. *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 12, 51-76.

Aydın, M. (2008). Rus Filosu İstanbul'da (20 Şubat-10 Temmuz 1833). *Osmanlı Araştırmaları*, XXXII, 323-344.

Ayrapetov, O. (2017a). *İstoriya Vneşney Politiki Rossiyskoy İmperii 1801-1914 Vneşnyaya Politika İmperatora Nikolaya I 1825-1855*. Moskva: Kuçkovo Pole.

- Ayrapetov, O. (2017b). *General-Adutant Obruçev (1830-1904)*. Moskva.
- Bazili, K. (1875). *Siriya i Palestina pod Turetskim Pravitelstvom v İstoriçeskom i političeskom otnoşeniyah, Çast I*. S-Petersburg.
- Çapraz, H. (2019). Birinci Dünya Savaşı'nda Rusya'nın Boğazları Ele Geçirme Planları. *Çarlık Rusyası ve Boğazlar Harp Tarihi Çalıştayı Bildirileri* içinde (ss. 191-226). İstanbul: Milli Savunma Üniversitesi Yayınları.
- Çaycıoğlu, S. O. (2022). 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Müstakil Kafkasya Kolordu Komutanlığı'nın Boğazlara Yönelik Askerî Harekât Planları. *Çarlık Rusyası ve Boğazlar Harp Tarihi Çalıştayı Bildirileri 12 Haziran 2019* içinde (ss. 23-33). İstanbul: Milli Savunma Üniversitesi Yayınları.
- Çelik, Y. (2013). *Şeyhü'l-Vüzerâ Koca Hüsrev Paşa – II. Mahmud Devri'nin Perde Arkası*. Ankara.
- Ertuğrul, S. (1993). Çırağan Sahilsarayı. *DİA* içinde (C. 8, ss. 304-306). İstanbul.
- Goryainov, S. (1907). *Bosfor i Dardanelli*. S-Peterburg.
- Grebenşikova, G. A. (2018). Bosforskaya Voenno-Morskaya Operatsiya 1833 god. *Voenno-İstoriçeskiy Jurnal*, (7), 44-51.
- Kapıcı, Ö. (2022). İkinci Osmanlı-Rus Yakınlaşması ve Boğazlar'da Rus Nüfuzunun Oluşumu Üzerine Bir Değerlendirme (1833-1841). *Çarlık Rusyası ve Boğazlar Harp Tarihi Çalıştayı Bildirileri 12 Haziran 2019* içinde (ss. 65-87). İstanbul: Milli Savunma Üniversitesi Yayınları.
- Keklik, E. (2021). Akif Paşa'nın Yargılanması: Tanzimat'ın Uygulanması mı, Siyasî Bir Hesaplaşma mı?, *DTCF Dergisi*, 61(2), 747-773.
- Kızıltoprak, S. (2010). *Mısır'da Osmanlı'nın Son Yüzyılı: Mehmet Ali Paşa'dan II. Abbas Hilmi Paşa'ya*. İstanbul.
- Kocaoğlu, M. (1997). Kavalalı Mehmet Ali Paşa İsyamı (1831-1841) ve Sonuçları. *Bilig*, (4/Kış 97), 61-69.
- Krivopalov, A. A. (2022). 1853-1856 Kırım Savaşı Arifesinde Rus Savaş Stratejisi ve İstanbul Boğazı Çıkarma Harekâtı. *Çarlık Rusyası ve Boğazlar Harp Tarihi Çalıştayı Bildirileri 12 Haziran 2019* içinde (ss. 93-107). İstanbul: Milli Savunma Üniversitesi Yayınları.
- Kutluoğlu, M. (1998). *The Egyptian Question (1831-1841)*. İstanbul.
- M.T.B. (1891). Muravyov. *Entsiklopediya Veonnih i Morskikh Nauk* içinde (Tom V, 257. S-Peterburg.
- Muravyov, N. N. (1869a). *Turtsiya i Egipet v 1832 godah Diplomatiçeskiya Snoşeniya Tom III*. Moskva.
- Muravyov, N. N. (1869b). *Turtsiya i Egipet iz Zapisok N. N. Muravyova (Karsskago) 1832 i 1833 godov – Russkiye na Bosfore Tom IV*. Moskva: Tipografya A. İ Mamontova.
- Rijenkov, M. R. (2021). Russkiye Ofitserı Generalnogo Ştaba v Aziatskoy Turtsii v 1830-x godah. *Vostoçnyy Arhiv*, 1(43), 5-16.
- Rostunov, İ. (1977). *Russko-Turetskaya Voyna 1877-1878*. Moskva.

- Tanrıverdi, M. (2017). Karadeniz Donanması Komutanı Kolçak'ın İstanbul ve Boğazları İşgal Hazırlığı (1916-1917). *VII. Uluslararası Karadeniz Sempozyumu Türk-Rus İlişkileri Sempozyumu Bildiri Kitabı* içinde (ss. 534-543). Giresun.
- Tanrıverdi, M. (2022). Mihail Kutuzov'un İstanbul Büyükelçiliği ve Askeri İstihbarat Faaliyetleri (1793-1794). *Çarlık Rusyası ve Boğazlar Harp Tarihi Çalıştayı Bildirileri 12 Haziran 2019* içinde (ss. 1-22). İstanbul: Milli Savunma Üniversitesi Yayınları.
- Teplov, V. (1891). *Ruskiye Predstaviteli v Tsargrade 1496-1891*. S-Peterburg.
- Ünal, F. (2013). Ruslar Tarafından 1833'de Beykoz/Selvi Burnu'nda Dikilen Kaya Anıtı. "Moskof Taşı". *Türkiyat Mecmuası*, 23(2), 187-206.

